

Jurisprudența obligatorie pentru aplicarea Codului de procedură penală

- deciziile Curții Constituționale • hotărârile prealabile ale Înaltei Curți de Casație și Justiție privind dezlegarea unor chestiuni de drept • recursurile în interesul legii

Ediția a 4-a, actualizată la data de
3 ianuarie 2022

Editura
Hamangiu
2022

Cuprins

Capitolul I. Decizii ale Curții Constituționale	1
1. Art. 21 – Introducerea în procesul penal a părții responsabile civilmente. Momentul până la care se poate solicita (<i>C.C.R., dec. nr. 257 din 26 aprilie 2017, M. Of. nr. 472 din 22 iunie 2017</i>)	1
2. Art. 52 – Chestiuni prealabile. Neconstituționalitatea sintagmei „cu excepția împrejurărilor care privesc existența infracțiunii” din cuprinsul dispozițiilor art. 52 alin. (3) CPP (<i>C.C.R., dec. nr. 102 din 17 februarie 2021, M. Of. nr. 357 din 7 aprilie 2021</i>)	8
3. Art. 70 – Recuzarea procurorului. Competența de soluționare a cererii formulate în faza de judecată, în etapa camerei preliminare sau în fața judecătorului de drepturi și libertăți (<i>C.C.R., dec. nr. 625 din 26 octombrie 2016, M. Of. nr. 107 din 7 februarie 2017</i>)	20
4. Art. 88 – Avocat citat ca martor în cauză. Persoană care s-a prevalat de dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor (<i>C.C.R., dec. nr. 637 din 19 octombrie 2021, M. Of. nr. 1155 din 6 decembrie 2021</i>)	25
5. Art. 102 – Excluderea probelor obținute în mod nelegal. Nulitatea actului prin care s-a dispus sau autorizat administrarea unei probe ori prin care aceasta a fost administrată. Necesitatea înlăturării din dosarul cauzei a mijloacelor materiale de probă (<i>C.C.R., dec. nr. 22 din 18 ianuarie 2018, M. Of. nr. 177 din 26 februarie 2018</i>)	29
6. Art. 117 – Persoane care au stabilit cu suspectul sau inculpatul relații asemănătoare aceloră dintre soți. Dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor (<i>C.C.R., dec. nr. 562 din 19 septembrie 2017, M. Of. nr. 837 din 23 octombrie 2017</i>)	34
7. Art. 118 – Martor la tăcere și la neautoincriminare (<i>C.C.R., dec. nr. 236 din 2 iunie 2020, M. Of. nr. 597 din 8 iulie 2020</i>)	43
8. Art. 126 – Măsuri de protecție a martorilor în etapa urmăririi penale. Menținere pe tot parcursul procesului penal (<i>C.C.R., dec. nr. 248 din 16 aprilie 2019, M. Of. nr. 494 din 19 iunie 2019</i>)	66
9. Art. 139 – Supraveghere tehnică. Înregistrările ca mijloace de probă. Excluderea celor rezultate ca urmare a efectuării activităților specifice culegerii de informații care presupun restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale ale omului desfășurate cu respectarea prevederilor legale, autorizate potrivit Legii nr. 51/1991 (<i>C.C.R., dec. nr. 55 din 4 februarie 2020, M. Of. nr. 517 din 17 iunie 2020</i>)	72
10. Art. 145 – Supraveghere tehnică. Contestarea legalității măsurii de către persoana vizată de aceasta, care nu are calitatea de inculpat (<i>C.C.R., dec. nr. 244 din 6 aprilie 2017, M. Of. nr. 529 din 6 iulie 2017</i>)	80
11. Art. 146 ¹ – Obținerea datelor privind tranzacțiile financiare ale unei persoane. Lipsa posibilității contestării legalității măsurii de către persoana vizată, care nu are calitatea de inculpat (<i>C.C.R., dec. nr. 421 din 23 iunie 2020, M. Of. nr. 661 din 27 iulie 2020</i>)	89
12. Art. 174 – Specialist care funcționează în cadrul organelor judiciare sau din afara acestora, care efectuează o constatare. Incompatibilitate (<i>C.C.R., dec. nr. 87 din 13 februarie 2019, M. Of. nr. 498 din 19 iunie 2019</i>)	95
13. Art. 213 – Plângere împotriva ordonanței procurorului prin care s-a luat măsura controlului judiciar. Termen de soluționare (<i>C.C.R., dec. nr. 17 din 17 ianuarie 2017, M. Of. nr. 261 din 13 aprilie 2017</i>)	102
14. Art. 215 ¹ – Control judiciar. Durată maximă în etapa procesuală a apelului (<i>C.C.R., dec. nr. 79 din 22 februarie 2018, M. Of. nr. 399 din 10 mai 2018</i>)	109
15. Art. 220 – Luarea măsurii arestului la domiciliu de către judecătorul de cameră preliminară sau de instanța de judecată. Inculpat arestat (preventiv sau la domiciliu) anterior în aceeași cauză. Condiții (<i>C.C.R., dec. nr. 22 din 17 ianuarie 2017, M. Of. nr. 159 din 3 martie 2017</i>)	113
16. Art. 235 – Nerespectarea termenului de depunere a propunerii de prelungire a arestării preventive la judecătorul de drepturi și libertăți. Sancțiune. Natura juridică a termenului reglementat de art. 235 alin. (1) CPP (<i>C.C.R., dec. nr. 336 din 30 aprilie 2015, M. Of. nr. 342 din 19 mai 2015</i>)	117

17.	Art. 252 ³ – Valorificarea bunurilor mobile sechestrate, dispusă de către instanță. Lipsa unei căi de atac separate împotriva încheierii (C.C.R., dec. nr. 354 din 22 mai 2018, M. Of. nr. 579 din 9 iulie 2018)	127
18.	Art. 281 – Competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală. Sancțiune în caz de încălcare (C.C.R., dec. nr. 302 din 4 mai 2017, M. Of. nr. 566 din 17 iulie 2017)	132
19.	Art. 281 – Încălcarea dispozițiilor privind asistarea de către avocat a suspectului sau inculpatului, precum și a celorlalte părți, atunci când asistența este obligatorie. Momentul până la care poate fi invocată în cazul încălcării în cursul camerei preliminare (C.C.R., dec. nr. 88 din 13 februarie 2019, M. Of. nr. 499 din 20 iunie 2019)	140
20.	Art. 282 – Nulitate relativă. Invocare (C.C.R., dec. nr. 554 din 19 septembrie 2017, M. Of. nr. 1013 din 21 decembrie 2017)	146
21.	Art. 341 – Încheierea judecătorului de cameră preliminară pronunțată în temeiul art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c) CPP. Excluderea posibilității de a fi atacată în privința dispoziției de începere a judecării (C.C.R., dec. nr. 243 din 16 aprilie 2019, M. Of. nr. 429 din 30 mai 2019)	153
22.	Art. 345 – Procedura în camera preliminară. Mijloacele de probă pe care le poate administra judecătorul de cameră preliminară în soluționarea cererilor și excepțiilor formulate ori a excepțiilor ridicate din oficiu (C.C.R., dec. nr. 802 din 5 decembrie 2017, M. Of. nr. 116 din 6 februarie 2018)	160
23.	Art. 348 – Măsurile preventive în procedura de cameră preliminară (C.C.R., dec. nr. 437 din 22 iunie 2017, M. Of. nr. 763 din 26 septembrie 2017)	168
24.	Art. 352 – Publicitatea ședinței de judecată. Folosirea informațiilor clasificate (C.C.R., dec. nr. 21 din 18 ianuarie 2018, M. Of. nr. 175 din 23 februarie 2018)	174
25.	Art. 377, art. 386 – Schimbarea încadrării juridice. Necesitatea pronunțării instanței printr-o hotărâre judecătorească ce nu soluționează fondul cauzei (C.C.R., dec. nr. 250 din 16 aprilie 2019, M. Of. nr. 500 din 20 iunie 2019)	189
26.	Art. 434 – Hotărâri supuse recursului în casație. Soluțiile pronunțate ca urmare a aplicării procedurii privind recunoașterea învinuirii (C.C.R., dec. nr. 651 din 17 octombrie 2017, M. Of. nr. 1000 din 18 decembrie 2017)	200
27.	Art. 434 – Hotărâri supuse recursului în casație. Soluțiile pronunțate ca urmare a admiterii acordului de recunoaștere a vinovăției (C.C.R., dec. nr. 573 din 20 septembrie 2018, M. Of. nr. 959 din 13 noiembrie 2018)	209
28.	Art. 453, art. 457 – Hotărâre de achitare. Revizuire (C.C.R., dec. nr. 2 din 17 ianuarie 2017, M. Of. nr. 324 din 5 mai 2017)	217
29.	Art. 469 – Redeschiderea procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate. Faza procesuală de la care se reia procesul penal (C.C.R., dec. nr. 590 din 8 octombrie 2019, M. Of. nr. 1019 din 18 decembrie 2019)	223
30.	Art. 505 – Inculpat minor. Necesitatea citării obligatorii, în cursul urmăririi penale, a persoanelor prevăzute în art. 505 CPP, indiferent de vârsta minorului (C.C.R., dec. nr. 102 din 6 martie 2018, M. Of. nr. 400 din 10 mai 2018)	229
31.	Art. 539 – Repararea pagubei în cazul privării de libertate. Proces penal soluționat prin clasare, conform art. 16 alin. (1) lit. a)-d) CPP, sau achitare. Excludere. Neconstituționalitate (C.C.R., dec. nr. 136 din 3 martie 2021, M. Of. nr. 494 din 12 mai 2021)	235
32.	Art. 589 – Bărbat condamnat care are un copil mai mic de un an. Excluderea de la posibilitatea amânării executării pedepsei închisorii sau a detențiunii pe viață (C.C.R., dec. nr. 535 din 24 septembrie 2019, M. Of. nr. 1026 din 20 decembrie 2019)	244
33.	Art. 595 – Decizie a Curții Constituționale prin care se constată neconstituționalitatea unei norme de incriminare. Caz de înlăturare sau modificare a pedepsei/măsurii educative. Asimilarea cu o lege penală de dezincriminare (C.C.R., dec. nr. 651 din 25 octombrie 2018, M. Of. nr. 1083 din 20 decembrie 2018)	249

Capitolul al II-lea. Hotărâri prealabile privind dezlegarea unor chestiuni de drept	258
1. Art. 19 – Acțiune civilă. Vătămare corporală din culpă. Despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială. Culpă concurentă (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 12 din 16 mai 2016, M. Of. nr. 498 din 4 iulie 2016</i>)	258
2. Art. 34, art. 425 ¹ , art. 583 – Alți subiecți procesuali. Serviciul de probațiune. Revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 16 din 24 septembrie 2019, M. Of. nr. 879 din 1 noiembrie 2019</i>)	264
3. Art. 52 – Chestiuni prealabile. Stabilirea calității de rude biologice în linie directă sau între frați și surori în cazul infracțiunii de incest, atunci când subiect al infracțiunii este o persoană adoptată. Inaplicabilitatea art. 440 și art. 470 C. civ. Lipsa necesității stabilirii în prealabil a unui raport juridic civil pentru determinarea subiecților infracțiunii. Efectele legăturii de rudenie biologică (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 52 din 28 iunie 2021, M. Of. nr. 874 din 13 septembrie 2021</i>)	277
4. Art. 90 – Inculpat persoană juridică. Asistență juridică obligatorie în procedura de cameră preliminară și în cursul judecătii (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 21 din 11 octombrie 2016, M. Of. nr. 884 din 4 noiembrie 2016</i>)	288
5. Art. 215 – Obligația inculpatului de a nu conduce vehicule anume stabilite, impusă de organul judiciar pe timpul măsurii preventive a controlului judiciar conform art. 215 alin. (2) lit. i) CPP. Încălcare. Neîntrunirea elementelor de tipicitate ale infracțiunii prevăzute de art. 335 alin. (2) CP (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 18 din 29 octombrie 2019, M. Of. nr. 66 din 30 ianuarie 2020</i>)	300
6. Art. 249 – Măsuri asigurătorii înființate în cadrul unui proces penal asupra bunurilor unei persoane juridice, anterior deschiderii procedurii insolvenței. Consecințe (<i>I.C.C.J., compl. DCD civ., dec. nr. 1 din 20 ianuarie 2020, M. Of. nr. 147 din 25 februarie 2020</i>)	313
7. Art. 269, art. 270 – Acte considerate ca făcute în termen. Act de procedură trimis prin e-mail sau fax în ultima zi a termenului. Înregistrare la organul judiciar după expirarea termenului (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 12 din 28 aprilie 2020, M. Of. nr. 554 din 26 iunie 2020</i>)	328
8. Art. 296 – Plângere prealabilă. Momentul de la care curge termenul de introducere în cazul infracțiunii de abandon de familie săvârșite prin neplata, cu rea-credință, timp de 3 luni, a pensiei de întreținere stabilite pe cale judecătorească (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 2 din 20 ianuarie 2020, M. Of. nr. 135 din 20 februarie 2020</i>)	342
9. Art. 335 – Infirmarea ordonanței procurorului. Redeschiderea urmăririi penale. Confirmarea judecătorului de cameră preliminară (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 27 din 29 octombrie 2015, M. Of. nr. 919 din 11 decembrie 2015</i>)	352
10. Art. 418 – ¹ Înlăturarea circumstanțelor atenuante. Principiul neagravării situației în propria cale de atac ² Aplicarea legii penale mai favorabile până la judecarea definitivă a cauzei. Circumstanțe atenuante. Aprecieri globale în funcție de incriminare și de sancțiune (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 10 din 2 iunie 2014, M. Of. nr. 502 din 7 iulie 2014</i>)	357
11. Art. 426 – Contestație în anulare. Reanalizarea unei cauze de încetare a procesului penal, deja dezbătută de instanța de apel (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 10 din 29 martie 2017, M. Of. nr. 392 din 25 mai 2017</i>)	364
12. Art. 431, art. 432 – Contestație în anulare împotriva unei sentințe pentru care nu este prevăzută o cale de atac. Admisibilitate în principiu. Cale de atac (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 5 din 4 martie 2015, M. Of. nr. 248 din 10 aprilie 2015</i>)	372
13. Art. 452, art. 453, art. 595 – Revizuire. Cazul prevăzut de art. 453 alin. (1) lit. f) CPP. Hotărâre penală definitivă pronunțată în soluționarea unei cereri întemeiate pe dispozițiile art. 595 CPP. Admisibilitate (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 68 din 3 noiembrie 2020, M. Of. nr. 99 din 29 ianuarie 2021</i>)	380
14. Art. 465 – Revizuire în cazul hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului. Cază care a parcurs trei grade de jurisdicție. Desființarea deciziei date în recurs. Cale de atac (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 2 din 2 februarie 2015, M. Of. nr. 159 din 6 martie 2015</i>)	394

15.	Art. 466 – Redeschiderea procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate. Obiect (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 22 din 9 iunie 2015, M. Of. nr. 486 din 2 iulie 2015</i>)	402
16.	Art. 538 – Dreptul la repararea pagubei de către stat ca urmare a unei hotărâri de achitare ulterioare hotărârii definitive de condamnare. Legea aplicabilă (<i>I.C.C.J., compl. DCD civ., dec. nr. 76 din 12 noiembrie 2018, M. Of. nr. 215 din 19 martie 2019</i>)	409
17.	Art. 538 – Repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare. Hotărâri pronunțate în cererile formulate în temeiul art. 538 CPP. Cale de atac (<i>I.C.C.J., compl. DCD civ., dec. nr. 54 din 14 septembrie 2020, M. Of. nr. 63 din 20 ianuarie 2021</i>)	420
18.	Art. 539, art. 598 – Caracterul legal sau nelegal al privării de libertate în cursul procesului penal a inculpatului achitat prin hotărâre definitivă. Imposibilitatea stabilirii pe calea contestației la executare (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 11 din 17 aprilie 2019, M. Of. nr. 613 din 24 iulie 2019</i>)	440
19.	Art. 585 – Modificarea pedepsei. Contopirea unei pedepse cu închisoarea aplicate în temeiul Codului penal din 1969 pentru o infracțiune săvârșită sub imperiul acestei legi cu o pedeapsă cu închisoarea aplicată în temeiul noului Cod penal pentru o infracțiune săvârșită sub imperiul Codului penal din 1969 (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 29 din 19 noiembrie 2015, M. Of. nr. 29 din 15 ianuarie 2016</i>)	451
20.	Art. 598 – Contestație la executare. Cază de micșorare a pedepsei. Art. 19 din Legea nr. 682/2002 (<i>I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 4 din 13 februarie 2020, M. Of. nr. 278 din 2 aprilie 2020</i>)	459
Capitolul al III-lea. Recursuri în interesul legii		473
1.	Art. 19 – Soluționarea laturii civile. Cauze penale având ca obiect infracțiunile de evaziune fiscală prevăzute în Legea nr. 241/2005 (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 17 din 5 octombrie 2015, M. Of. nr. 875 din 23 noiembrie 2015</i>)	473
2.	Art. 19 – Accident rutier. Persoane îndreptățite la acordarea de despăgubiri. Asigurări de răspundere civilă obligatorie (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 23 din 26 octombrie 2015, M. Of. nr. 71 din 1 februarie 2016</i>)	479
3.	Art. 19, art. 86 – Asigurare obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de autovehicule. Calitatea procesuală a societății de asigurare. Răspundere solidară sau exclusivă a asigurătorului pentru prejudiciile cauzate de asigurat (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 1 din 15 februarie 2016, M. Of. nr. 258 din 6 aprilie 2016</i>)	487
4.	Art. 19 – Cheltuieli de spitalizare și tratament medical pentru cel care a suferit o vătămare corporală prin fapta altuia. Persoana obligată la suportarea acestora (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 22 din 6 noiembrie 2017, M. Of. nr. 43 din 17 ianuarie 2018</i>)	499
5.	Art. 19, art. 86 – Asigurare obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de autovehicule. Societate de asigurare aflată în faliment. Calitatea în proces a Fondului de garantare a asiguraților (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 26 din 20 noiembrie 2017, M. Of. nr. 162 din 21 februarie 2018</i>)	505
6.	Art. 56 – Competența procurorului. Abuz în serviciu prevăzut de art. 13 ² din Legea nr. 78/2000 raportat la art. 297 CP. Pagubă materială mai mică sau egală cu echivalentul în lei a 200.000 de euro. Subiect activ a cărui calitate nu determină incidența dispozițiilor art. 13 alin. (1) lit. b) din O.U.G. nr. 43/2002. Competența parchetului nespecializat (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 26 din 15 noiembrie 2021, www.scj.ro</i>)	523
7.	Art. 64 – Incompatibilitate. Judecător care a participat la judecarea unei cauze. Judecarea aceleiași cauze într-o cale extraordinară de atac, în etapa admisibilității în principiu (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 32 din 9 decembrie 2019, M. Of. nr. 148 din 25 februarie 2020</i>)	523
8.	Art. 184 – Internare, voluntară sau nevoluntară, în vederea efectuării expertizei psihiatrice. Deducere din durata pedepsei (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 22 din 12 noiembrie 2018, M. Of. nr. 47 din 18 ianuarie 2019</i>)	529
9.	Art. 203, art. 204, art. 205, art. 425 ¹ – Măsuri preventive dispuse în cursul urmăririi penale și al procedurii de cameră preliminară. Contestație împotriva încheierii judecătorului de drepturi și libertăți sau, după caz, a judecătorului de cameră preliminară. Soluționare (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 4 din 29 septembrie 2014, M. Of. nr. 821 din 11 noiembrie 2014</i>)	538

10.	Art. 207 – Termenul „cu cel puțin 5 zile înainte de expirarea duratei acesteia”, prevăzut în art. 207 alin. (1) CPP. Natura și consecințele încălcării acestuia (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 16 din 17 septembrie 2018, M. Of. nr. 927 din 2 noiembrie 2018</i>)	541
11.	Art. 235 – Termenul în care propunerea de prelungire a arestării preventive se depune la judecătorul de drepturi și libertăți. Modalitate de calcul (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 20 din 16 octombrie 2017, M. Of. nr. 904 din 17 noiembrie 2017</i>)	555
12.	Art. 249 – Măsură asigurătorii. Identificarea și individualizarea bunurilor asupra cărora se înființează (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 19 din 16 octombrie 2017, M. Of. nr. 953 din 4 decembrie 2017</i>)	558
13.	Art. 249 – Sechestru asigurător penal. Creditor ipotecar, al cărui drept de ipotecă asupra acelorași bunuri a devenit opozabil terților anterior înființării măsurii asigurătorii din procesul penal. Consecințe privind executarea silită (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 2 din 19 februarie 2018, M. Of. nr. 463 din 5 iunie 2018</i>)	571
14.	Art. 318 – Renunțarea la urmărirea penală. Suspect sau inculpat minor care a împlinit vârsta de 16 ani. Obligația prestării unei munci neremunerate în folosul comunității (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 15 din 20 mai 2019, M. Of. nr. 789 din 30 septembrie 2019</i>)	582
15.	Art. 335 – Reluare în caz de redeschidere a urmăririi penale. Procuror ierarhic superior celui care a dispus soluția. Procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 23 din 14 septembrie 2020, M. Of. nr. 52 din 18 ianuarie 2021</i>)	598
16.	Art. 344 – Camera preliminară. Natura juridică a termenului în care se pot formula în scris cereri și excepții (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 14 din 4 iunie 2018, M. Of. nr. 765 din 5 septembrie 2018</i>)	611
17.	Art. 396 – Inculpați minori sancționați prin aplicarea unor măsuri educative conform noului Cod penal. Prelevarea probelor biologice (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 5 din 16 mai 2016, M. Of. nr. 493 din 1 iulie 2016</i>)	618
18.	Art. 396 – Judecata în cazul recunoașterii învinuirii. Soluții incompatibile (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 4 din 11 februarie 2019, M. Of. nr. 546 din 3 iulie 2019</i>)	625
19.	Art. 485 – Acord de recunoaștere a vinovăției. Retragerea de către inculpat, în fața instanței de judecată, a consimțământului valabil exprimat în cursul urmăririi penale (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 5 din 20 martie 2017, M. Of. nr. 375 din 19 mai 2017</i>)	641
20.	Art. 493 – Măsuri preventive aplicabile persoanei juridice. Interdicția inițierii ori, după caz, suspendarea procedurii de dizolvare sau lichidare. Dizolvare sau lichidare în procedura falimentului (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 18 din 7 septembrie 2020, M. Of. nr. 390 din 14 aprilie 2021</i>)	649
21.	Art. 539 – Dreptul la repararea pagubei în cazul privării nelegale de libertate. Caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate. Constatare (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 15 din 18 septembrie 2017, M. Of. nr. 946 din 29 noiembrie 2017</i>)	666
22.	Art. 549 ¹ – Procedura reglementată de art. 549 ¹ CPP. Nedepunerea armei și a muniției la un armurier autorizat în termen de 10 zile de la expirarea perioadei de valabilitate a permisului de armă. Clasare în temeiul art. 16 alin. (1) lit. b) teza a II-a CPP. Confiscare specială (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 10 din 8 aprilie 2019, M. Of. nr. 472 din 11 iunie 2019</i>)	674
23.	Art. 581 ¹ și urm. – Cereri formulate de persoanele condamnate în cursul executării pedepsei. Instanța competentă (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 15 din 17 septembrie 2018, M. Of. nr. 885 din 22 octombrie 2018</i>)	686
24.	Art. 585 – Computarea pedepselor și a măsurilor preventive executate în afara țării. Recunoașterea hotărârii de condamnare la pedeapsa închisorii pronunțate de o instanță străină. Contopirea cu pedepse aplicate de instanțele române. Instanța competentă (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 1 din 22 ianuarie 2018, M. Of. nr. 239 din 19 martie 2018</i>)	698
25.	Art. 598 – Contestație la executare. Instanța competentă. Cerere prin care o persoană privată de libertate solicită acordarea zilelor compensatorii pentru executarea pedepsei în condiții necorespunzătoare (<i>I.C.C.J., compl. RIL, dec. nr. 8 din 11 martie 2019, M. Of. nr. 427 din 30 mai 2019</i>)	704

Jurisprudența obligatorie pentru aplicarea Codului de procedură penală

- deciziile Curții Constituționale • hotărârile prealabile ale Înaltei Curți de Casație și Justiție privind dezlegarea unor chestiuni de drept • recursurile în interesul legii

Ediția a 4-a, actualizată la data de
3 ianuarie 2022

Editura
Hamangiu
2022

de judecată, în faza camerei preliminare sau în fața judecătorului de drepturi și libertăți se pronunță procurorul ierarhic superior este neconstituțională.

Definitivă și general obligatorie.

4. Avocat citat ca martor în cauză. Persoană care s-a prevalat de dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor

CPP, art. 88 alin. (2) lit. b)

Dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) CPP sunt constituționale în măsura în care nu se referă la persoanele care s-au prevalat de dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor, în temeiul art. 117 alin. (1) lit. a) și b) CPP.

C.C.R., dec. nr. 637 din 19 octombrie 2021, M. Of. nr. 1155 din 6 decembrie 2021

1. Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 88 alin. (2) lit. b) și ale art. 346 alin. (3) lit. b) CPP, excepție ridicată de E.D. și H.T.D. în dosarul nr. 4.544/90/2017/a1 al Curții de Apel Pitești, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, și care formează obiectul dosarului Curții Constituționale nr. 893D/2018. (...)

5. Prin încheierea din 31 mai 2018, pronunțată în dosarul nr. 4.544/90/2017/a1, **Curtea de Apel Pitești, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 88 alin. (2) lit. b) și ale art. 346 alin. (3) lit. b) CPP.** Excepția a fost ridicată de E.D. și H.T.D. cu ocazia soluționării contestațiilor formulate și de autori împotriva încheierii nr. 57 din 21 martie 2018, prin care judecătorul de cameră preliminară din cadrul Tribunalului Vâlcea a respins cererea de constatare a neregularității actului de sesizare a instanței, a admis cererea de excludere a raportului de constatare din 10 iunie 2015, a respins cererea de excludere a celorlalte probe și acte de urmărire penală și a dispus începerea judecății.

6. **În motivarea excepției de neconstituționalitate**, autorii acesteia susțin că, prin formularea utilizată de legiuitor în textul art. 88 alin. (2) lit. b) CPP, respectiv prin utilizarea sintagmei „martorul citat în cauză”, se încalcă prevederile constituționale referitoare la muncă și protecția socială a muncii, dreptul la apărare, libertatea individuală și accesul liber la justiție. Susțin, totodată, că avocatul citat ca martor într-o cauză penală nu dobândește prin simpla sa citare ca martor o a doua calitate procesuală distinctă, exceptând situația în care depune declarație ca martor, în acea cauză. Arată că, în speță, unul dintre apărătorii aleși ai inculpaților, autori ai excepției de neconstituționalitate, a fost citat în calitate de martor, însă a refuzat să dea declarație în această calitate, invocând dispozițiile art. 117 alin. (1) lit. a) CPP.

7. Cât privește dispozițiile art. 346 alin. (3) lit. b) CPP susțin că refacerea rechizitoriului prin trimiterea acestuia la parchet nu trebuie să fie condiționată de excluderea tuturor probelor din dosar, această condiție fiind, în opinia autorilor, neconstituțională în ipoteza la care face referire Decizia Curții Constituționale nr. 22 din 18 ianuarie 2018, când în rechizitoriu sunt menționate probe declarate nelegale și excluse în procedura camerei preliminare.

8. **Curtea de Apel Pitești, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie**, reține că susținerile autorilor sunt neîntemeiate, de vreme ce prevederile art. 346 alin. (3) lit. b) CPP nu împieteză asupra drepturilor procedurale ale inculpatului și procurorului, normele criticate constituind garanții ale drepturilor fundamentale prevăzute la art. 21 alin. (3) din Constituție și la art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Totodată, apreciază că interdicția impusă de legiuitor în conținutul art. 88 alin. (2) lit. b) CPP nu încalcă dreptul la muncă, întrucât, de principiu, limitarea drepturilor constituționale este posibilă în vederea realizării actului de justiție. Apreciază, de asemenea, că dispozițiile art. 23 din Constituție nu au incidență în cauză. Cât privește critica referitoare la încălcarea dispozițiilor constituționale ale art. 21 și 24 invocă jurisprudența instanței de la Strasbourg, potrivit căreia, în pofida relațiilor de încredere dintre avocat și client, nu se poate acorda un caracter absolut dreptului garantat de art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Acesta este subordonat obligatoriu unor limitări atunci când instanțele au sarcina de a decide dacă interesele justiției impun numirea unui apărător din oficiu pentru acuzat. La numirea avocatului respectiv, instanțele naționale trebuie inevitabil să țină cont de dorința acuzatului. Cu toate acestea, instanțele pot să nu țină seama de aceasta dacă există motive pertinente și suficiente pentru a considera că interesele justiției o impun. Limitările admise reprezintă expresia preocupării pentru prevenirea unor dubii de natură judiciară, ce pot să apară în cauze concrete, în situații individuale, dispozițiile legale astfel criticate nefiind altceva decât interdicții care constituie măsuri de protecție pentru părți și împotriva unor suspiciuni ce ar putea altera actul de justiție. De vreme ce avocatul asupra căruia poartă interdicția cuprinsă în textele de lege criticate avea cunoștință despre fapte sau împrejurări pe care le-a cunoscut înainte de a deveni apărător sau reprezentant al vreunei părți în cauză, acesta ar fi trebuit să acționeze cu simț etic,

potrivit normelor deontologice ale profesiei, și să îi comunice clientului său riscul de a intra sub incidența dispozițiilor criticate și să îl îndrume, cu bună-credință, spre soluția angajării unui alt avocat, fie încă de la început, fie din momentul în care a fost ascultat ca martor. (...)

10. **Președinții celor două Camere ale Parlamentului, Guvernul și Avocatul Poporului** nu au transmis punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate ridicate. (...)

12. **Obiectul excepției de neconstituționalitate** îl constituie dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) și ale art. 346 alin. (3) lit. b) CPP, care au următorul conținut:

– art. 88 alin. (2) lit. b): „(2) *Nu poate fi avocat al unei părți sau al unui subiect procesual principal: (...) b) martorul citat în cauză; (...)*”;

– art. 346 alin. (3) lit. b): „(3) *Judecătorul de cameră preliminară restituie cauza la parchet dacă: (...) b) a exclus toate probele administrate în cursul urmăririi penale; (...)*”.

13. Autorii excepției de neconstituționalitate susțin că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) CPP aduc atingere atât dispozițiilor constituționale ale art. 21 referitor la accesul liber la justiție, ale art. 23 privind libertatea individuală, ale art. 24 privind dreptul la apărare și ale art. 41 referitor la muncă și protecția socială a muncii, cât și prevederilor art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Cât privește dispozițiile art. 346 alin. (3) lit. b) CPP invocă atât dispozițiile constituționale ale art. 1 alin. (5) referitor la principiul legalității, ale art. 16 alin. (1) privind egalitatea în drepturi a cetățenilor, ale art. 21 alin. (3) care consacră dreptul părților la un proces echitabil și ale art. 124 privind înfăptuirea justiției, cât și prevederile art. 6 și 13 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

14. **Examinând excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 346 alin. (3) lit. b) CPP**, Curtea reține că, prin Decizia nr. 22 din 18 ianuarie 2018, publicată în M. Of. nr. 177 din 26 februarie 2018, a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (3) CPP și a constatat că acestea sunt constituționale în măsura în care prin sintagma „excluderea probei”, din cuprinsul lor, se înțelege și eliminarea mijloacelor de probă din dosarul cauzei. Totodată, Curtea observă că, după pronunțarea acestei decizii, legiuitorul nu a intervenit, astfel cum prevede art. 147 alin. (1) din Legea fundamentală, în sensul punerii de acord a prevederilor declarate ca fiind neconstituționale cu dispozițiile Constituției.

15. În aceste condiții, referitor la faptul că legiuitorul nu a intervenit pentru a pune de acord prevederile declarate ca fiind neconstituționale cu dispozițiile Constituției, Curtea a reținut că, potrivit dispozițiilor art. 147 alin. (4) din Constituție, deciziile pronunțate de Curtea Constituțională sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor, având aceleași efecte pentru toate autoritățile publice și toate subiectele individuale de drept. Decizia prin care Curtea Constituțională, în exercitarea controlului concret *a posteriori*, admite sesizarea de neconstituționalitate este obligatorie și produce efecte *erga omnes*, determinând obligația legiuitorului, potrivit art. 147 alin. (1) din Constituție, de a pune de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Legii fundamentale. Termenul în care trebuie îndeplinită obligația constituțională este de 45 de zile, consecința nerespectării sale fiind încetarea efectelor juridice ale dispozițiilor din legile sau ordonanțele constatate ca fiind neconstituționale în vigoare la data efectuării controlului și suspendate de drept pe durata termenului constituțional.

16. În consecință, ținând seama de dispozițiile constituționale ale art. 142 alin. (1), potrivit cărora „*Curtea Constituțională este garantul supremației Constituției*”, și de cele ale art. 1 alin. (5), potrivit cărora „*în România, respectarea (...) legilor este obligatorie*”, Curtea reține că legiuitorul are obligația de a reglementa, în sensul punerii de acord a prevederilor declarate ca fiind neconstituționale cu dispozițiile Constituției, pasivitatea acestuia fiind de natură să determine apariția unor situații de incoerență și instabilitate, contrare principiului securității raporturilor juridice în componenta sa referitoare la claritatea și previzibilitatea legii (a se vedea, *mutatis mutandis*, Decizia nr. 392 din 6 iunie 2017, publicată în M. Of. nr. 504 din 30 iunie 2017, parag. 51, 56 și 57, și Decizia nr. 163 din 26 mai 2020, publicată în M. Of. nr. 729 din 12 august 2020).

17. Așa fiind, Curtea constată că autorii excepției, prin modul de formulare a criticilor de neconstituționalitate, încearcă în fapt compensarea lipsei de diligență a legiuitorului, prin pronunțarea unei noi decizii a Curții Constituționale. Or, instanța de contencios constituțional nu are competența de a complini viciul normativ invocat de autori prin motivele de neconstituționalitate formulate, întrucât și-ar depăși atribuțiile legale, acționând în sfera exclusivă de competență a legiuitorului primar sau delegat, așa încât excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 346 alin. (3) lit. b) CPP urmează a fi respinsă ca inadmisibilă.

18. Cât privește **excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 88 alin. (2) lit. b) CPP**, Curtea observă că a pronunțat Decizia nr. 136 din 10 martie 2016, publicată în M. Of. nr. 293 din 18 aprilie 2016, prin care a respins, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate și a constatat că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) CPP sunt constituționale în raport cu criticile formulate.

19. În considerentele deciziei precitate, Curtea a observat că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) CPP dispun cu privire la o ordine de preferință în cazul în care o persoană întrunește, în cauzele penale, două calități procesuale, cea de martor și cea

de avocat, calitatea de martor având întâietate față de cea de apărător. Curtea a reținut însă că împrejurarea că, în procesele penale, martorul citat în cauză nu poate fi avocat al unei părți sau al unui subiect procesual principal nu reprezintă altceva decât grija legiuitorului pentru înlăturarea unei prezumții de parțialitate, deoarece nimeni nu poate fi martor în propria sa cauză (*nemo testis idoneus in re sua*). Aceasta reprezintă nu numai o obligație, dar și o garanție a exercitării cu bună-credință a dreptului la apărare, prin înlăturarea oricăror suspiciuni cu privire la raporturile judiciare. Fie că asistă, fie că reprezintă o parte sau un subiect procesual principal, avocatul astfel ales sau desemnat nu-și poate exercita cu obiectivitate sarcina, câtă vreme este ținut de o eventuală calitate de martor a cărei declarație poate conține elemente contrare intereselor clientului.

20. Curtea nu a reținut critica referitoare la afectarea dreptului la muncă al avocatului, deoarece incompatibilitatea astfel stabilită este singulară, și anume într-o cauză în care acesta are calitatea de martor. Acest *status quo* nu se extinde asupra calității de avocat, acesta nepierzându-și dreptul de a exercita profesia în alte cauze. Dreptul la muncă, alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă vizează posibilitatea oricărei persoane de a exercita profesia sau meseria pe care o dorește, dar cu respectarea anumitor condiții stabilite de legiuitor (Decizia nr. 513 din 20 iunie 2006, publicată în M. Of. nr. 598 din 11 iulie 2006). Pe de altă parte, Curtea a reținut că motivele referitoare la încălcarea art. 41 din Constituție nu ar trebui analizate, fiind formulate de o persoană care nu poate justifica un interes în acest sens, fiind invocată Decizia nr. 1.519 din 15 noiembrie 2011, publicată în M. Of. nr. 67 din 27 ianuarie 2012, pronunțată în soluționarea unei excepții de neconstituționalitate ridicate de clientul unui avocat, în care Curtea a statuat că autorul excepției de neconstituționalitate trebuie să demonstreze un interes personal în contestarea constituționalității unui text de lege.

21. Cât privește critica referitoare la încălcarea dispozițiilor constituționale ale art. 21 referitor la accesul liber la justiție și ale art. 24 referitor la dreptul la apărare, Curtea a invocat practica Curții Europene a Drepturilor Omului care a reținut că, în pofida relațiilor de încredere dintre avocat și client, nu se poate acorda un caracter absolut dreptului garantat de art. 6 par. 3 lit. c) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Acesta este subordonat obligatoriu unor limitări atunci când instanțele au sarcina de a decide dacă interesele justiției impun numirea unui apărător din oficiu pentru acuzat. La numirea avocatului respectiv, instanțele naționale trebuie inevitabil să țină cont de dorința acuzatului. Cu toate acestea, instanțele pot să nu țină seama de aceasta dacă există motive pertinente și suficiente pentru a considera că interesele justiției o impun (Hotărârea din 25 septembrie 1992, pronunțată în cauza *Croissant c. Germaniei*, par. 29, Hotărârea din 25 martie 2008, pronunțată în cauza *Vitan c. României*, par. 59, Hotărârea din 8 februarie 2011, pronunțată în cauza *Micu c. României*, par. 103). Prin urmare, din jurisprudența instanței de la Strasbourg rezultă că limitările admise de aceasta reprezintă expresia preocupării pentru prevenirea unor dubii de natură judiciară, ce pot să apară în cauze concrete, în situații individuale, dispozițiile legale astfel criticate nefiind altceva decât interdicții care constituie măsuri de protecție pentru părți și împotriva unor suspiciuni ce ar putea altera actul de justiție.

22. De asemenea, Curtea a reținut că, deși art. 6 par. 3 lit. c) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale prevede, printre altele, că orice acuzat are dreptul „să fie asistat de un apărător ales de el”, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reținut că textul convențional menționat nu precizează condițiile de exercitare a dreptului fiecărui acuzat de a se apăra prin avocat, lăsând statelor contractante alegerea mijloacelor corespunzătoare ce permit realizarea sa efectivă, Curtea de la Strasbourg urmând să examineze dacă aceste mijloace sunt compatibile cu exigențele unui proces echitabil (Hotărârea din 24 noiembrie 1993, pronunțată în cauza *Imbrioscia c. Elveției*, par. 38).

23. Cât privește critica raportată la încălcarea dispozițiilor art. 23 din Constituție referitor la libertatea individuală, Curtea a constatat că acesta nu are incidență în cauză.

24. Curtea observă, totodată, că, prin Decizia nr. 126 din 3 martie 2016, publicată în M. Of. nr. 185 din 11 martie 2016, a respins excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 88 alin. (2) lit. d) CPP, reținând că, în aceeași cauză în care autorul excepției are calitatea de inculpat, avocatul său are calitatea de parte, respectiv inculpat, pentru săvârșirea unei infracțiuni care are o strânsă legătură cu infracțiunile săvârșite de autor. De asemenea, instanța de control constituțional a reținut că partea/subiectul procesual principal al cărei/căru avocat se află în ipoteza reglementată de art. 88 alin. (2) lit. d) CPP are libertatea de a-și angaja un alt apărător, iar, în situația în care nu își alege un alt avocat, fie apărătorul aflat în starea de incompatibilitate prevăzută de norma procesual penală criticată își poate asigura substituția, în condițiile legii speciale, fie organul judiciar va lua măsuri pentru desemnarea unui avocat din oficiu.

25. Așadar, Curtea constată că, potrivit jurisprudenței sale – care își păstrează valabilitatea –, alături de posibilitatea părților și a celorlalți subiecți procesuali de a-și alege un alt apărător decât cel aflat în stare de incompatibilitate, dispozițiile art. 88 alin. (2) CPP instituie garanții ale dreptului la apărare al acestora, în vederea înlăturării oricăror suspiciuni cu privire la asistarea sau reprezentarea lor, contrară intereselor procesuale.

26. De asemenea, Curtea reține că legea procesual penală în vigoare reglementează și dispoziții care, prin conținutul lor normativ, dau expresie secretului profesional al avocatului, o altă garanție a dreptului la apărare. Astfel, potrivit art. 116 alin. (3) CPP, „(3) Nu pot face obiectul declarației martorului acele fapte sau împrejurări al căror secret ori confidențialitate poate fi opusă prin lege organelor judiciare”, iar, potrivit art. 306 alin. (6) din același act normativ, „(6) Secretul bancar și cel profesional, cu excepția secretului profesional al avocatului, nu sunt opozabile procurorului, după începerea urmăririi penale”. Curtea constată însă că, în vederea aflării adevărului în cauza penală, calitatea de martor are întâietate față de calitatea de avocat cu privire la faptele și împrejurările de fapt pe care persoana le-a cunoscut înainte de a dobândi această (s.n. din urmă) calitate [art. 114 alin. (3) CPP], iar, „(4) Faptele sau împrejurările prevăzute la alin. (3) pot face obiectul declarației martorului atunci când autoritatea competentă sau persoana îndreptățită își exprimă acordul în acest sens sau atunci când există o altă cauză legală de înlăturare a obligației de a păstra secretul sau confidențialitatea” [art. 116 alin. (4) CPP].

27. Așadar, Curtea reține instituirea, prin normele criticate, a unei incompatibilități între două calități procesuale, respectiv cea de avocat și cea de martor, de principiu, calitatea de martor având întâietate, obligația de a depune mărturie constituind o obligație civică în raport cu interesul public de a se exercita în mod eficient acțiunea penală.

28. Cu toate acestea, Curtea constată că exercitarea dreptului oricărei persoane de a beneficia de asistența juridică a unui avocat ales – garanție a dreptului fundamental la apărare – constituie, în mod firesc, o manifestare privată, pe care, de principiu, legea procesual penală o poate condiționa de respectarea unor obiective de interes public, cum este asigurarea unei bune desfășurări a procesului penal. În mod particular, există însă și situații în care această manifestare/opțiune nu mai produce consecințe în sfera obligației organelor judiciare „de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului” [art. 5 alin. (1) CPP]. Legea procesual penală în vigoare normează o astfel de ipoteză la art. 117 atunci când stabilește persoanele care au dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor.

29. În materia audierii martorilor, art. 117 CPP, având denumirea marginală „Persoanele care au dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor”, instituie o situație de excepție de la regula generală prevăzută la art. 114 alin. (1) din același act normativ, conform căreia orice persoană care deține cunoștințe pertinente obiectului probațiunii are capacitatea și obligația de a da declarații în calitate de martor. Norma procesual penală precită reglementează un drept de refuz al audierii prin enumerarea, în mod limitativ, a anumitor categorii de persoane care pot refuza să declare în calitate de martor, printre care soțul, ascendenții și descendenții în linie directă, precum și frații și surorile suspectului sau inculpatului, respectiv persoanele care au avut calitatea de soț al suspectului sau al inculpatului. La acestea, ca urmare a publicării Deciziei Curții Constituționale nr. 562 din 19 septembrie 2017 în M. Of. nr. 837 din 23 octombrie 2017, se adaugă și persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți în cazul în care conviețuiesc ori nu mai conviețuiesc cu suspectul sau inculpatul. Asemenea martori sunt eliberați de dilema morală de a alege între o mărturie adevărată, care ar putea periclita relația lor cu suspectul/inculpatul, și o mărturie falsă, care ar proteja această relație, cu riscul condamnării pentru mărturie mincinoasă.

30. În jurisprudența sa, anterior citată, respectiv Decizia nr. 136 din 10 martie 2016, instanța de control constituțional a subliniat caracterul de protecție al incompatibilității reglementate la art. 88 alin. (2) lit. b) CPP, din perspectiva exercitării cu obiectivitate a mandatului avocațial, în vederea respectării dreptului la apărare al părților sau al unui alt subiect procesual principal. Or, Curtea constată că, în măsura în care „martorul (s.n. avocat) citat în cauză” este o persoană care s-a prevalat de dreptul de a refuza să dea declarații în această calitate, în temeiul art. 117 alin. (1) lit. a) și b) CPP, raționamentul dezvoltat în Decizia nr. 136 din 10 martie 2016, precitată, nu mai subzistă, așa încât Curtea constată că norma criticată respectă dreptul fundamental la apărare în măsura în care nu se referă la această din urmă categorie de persoane.

31. Curtea a statuat, în jurisprudența sa, că dreptul la apărare este în serviciul efectivității realizării dreptului constituțional al cetățenilor de a se adresa justiției pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor lor legitime (Decizia nr. 64 din 2 iunie 1994, publicată în M. Of. nr. 177 din 12 iulie 1994). Totodată, Curtea a calificat art. 24 din Constituție ca fiind o garanție a dreptului la un proces echitabil (Decizia nr. 462 din 17 septembrie 2014, publicată în M. Of. nr. 775 din 24 octombrie 2014, par. 51, și Decizia nr. 111 din 3 martie 2016, publicată în M. Of. nr. 373 din 16 mai 2016, par. 23). Având în vedere aceste evoluții jurisprudențiale, Curtea reține că în cursul procedurilor judiciare dispozițiile art. 24 din Constituție se analizează coroborat cu cele ale art. 21 alin. (3) din Constituție, întrucât se subsumează acestora din urmă. În aceste condiții, raportat la cauza de față și ținând seama de faptul că încălcarea dreptului la apărare vizează o procedură judiciară, Curtea reține incidența în cauză a dispozițiilor art. 21 alin. (3) coroborat cu art. 24 alin. (1) din Constituție.

32. Prin raportare la exigențele art. 21 alin. (3) coroborat cu art. 24 alin. (1) din Constituție, Curtea constată că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) CPP, care reglementează ordinea de preferință în cazul în care o persoană întrunește, în cauza penală, două

calități procesuale, cea de martor și cea de avocat, instituie – în ipoteza în care martorul (avocat) citat în cauză este o persoană care s-a prevalat de dreptul de a refuza să dea declarații în această calitate în temeiul art. 117 alin. (1) lit. a) și b) CPP – o limitare nelegală a exercitării dreptului la apărare al părților sau al unui subiect procesual principal.

33. Totodată, Curtea Constituțională a reținut în jurisprudența sa că dreptul la apărare conferă oricărei părți implicate într-un proces, potrivit intereselor sale și indiferent de natura procesului, posibilitatea de a utiliza toate mijloacele prevăzute de lege pentru a invoca în apărarea sa fapte sau împrejurări. Acest drept presupune participarea la ședințele de judecată, folosirea mijloacelor de probă și invocarea excepțiilor prevăzute de legea procesual penală (a se vedea Decizia nr. 667 din 15 octombrie 2015, publicată în M. Of. nr. 870 din 20 noiembrie 2015, parag. 33). Prin urmare, Curtea constată că, drept exigentă impusă de prevederile art. 21 alin. (3) și ale art. 24 alin. (1) din Constituție, este necesar ca dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) CPP, care reglementează incompatibilitatea calității de avocat cu cea de martor citat în procesul penal, să instituie, în mod expres, o exceptare în ceea ce privește persoanele care s-au prevalat de dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor, enumerate la art. 117 alin. (1) lit. a) și b) CPP și stabilite prin Decizia Curții Constituționale nr. 562 din 19 septembrie 2017, precitată.

34. În aceste condiții, în acord cu dreptul părților la un proces echitabil coroborat cu dreptul fundamental la apărare, Curtea constată că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) CPP sunt constituționale în măsura în care nu se referă la „martorul (s.n. avocat) citat în cauză”, care s-a prevalat, în temeiul art. 117 alin. (1) lit. a) și b) CPP, de dreptul de a refuza să fie audiat.

35. Pentru considerentele expuse mai sus, în temeiul art. 146 lit. d) și al art. 147 alin. (4) din Constituție, precum și al art. 1-3, al art. 11 alin. (1) lit. A.d) și al art. 29 din Legea nr. 47/1992, cu unanimitate de voturi,

Curtea Constituțională, în numele legii, decide:

1. Respinge, ca inadmisibilă, excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 346 alin. (3) lit. b) CPP, excepție ridicată de E.D. și H.T.D. în dosarul nr. 4.544/90/2017/a1 al Curții de Apel Pitești, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie.

2. Admite excepția de neconstituționalitate și constată că dispozițiile art. 88 alin. (2) lit. b) CPP sunt constituționale în măsura în care nu se referă la persoanele care s-au prevalat de dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor, în temeiul art. 117 alin. (1) lit. a) și b) CPP.

Definitivă și general obligatorie.

5. Excluderea probelor obținute în mod nelegal. Nulitatea actului prin care s-a dispus sau autorizat administrarea unei probe ori prin care aceasta a fost administrată. Necesitatea înlăturării din dosarul cauzei a mijloacelor materiale de probă

CPP, art. 102 alin. (3)

Dispozițiile art. 102 alin. (3) CPP sunt constituționale în măsura în care prin sintagma „excluderea probei”, din cuprinsul lor, se înțelege și eliminarea mijloacelor de probă din dosarul cauzei.

Accesul permanent al judecătorului investit cu soluționarea cauzei penale la mijloacele materiale de probă declarate nule (nulitate absolută sau relativă) nu poate avea ca efect decât o readucere în atenția judecătorului, respectiv o reîmprospătare a memoriei acestuia cu informații care pot fi de natură a-i spori convingerile referitoare la vinovăția/nevinovăția inculpatului, dar pe care nu le poate folosi, în mod legal, în soluționarea cauzei. Așa fiind, excluderea juridică a probelor obținute în mod nelegal și declarate nule în procesul penal, în lipsa înlăturării acestora din dosarele penale, este insuficientă pentru o garantare efectivă a prezumției de nevinovăție a inculpatului și a dreptului acestuia la un proces echitabil, prevăzute de art. 23 alin. (11) și art. 21 alin. (3) din Constituție.

C.C.R., dec. nr. 22 din 18 ianuarie 2018, M. Of. nr. 177 din 26 februarie 2018

1. Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (2)-(4), art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP, excepție ridicată de I.D. și C.S. în dosarul nr. 11.523/63/2015 al Tribunalului Dolj, Secția penală și pentru cauze cu minori, care formează obiectul dosarului Curții Constituționale nr. 3.158D/2016. (...)

3. Prin încheierea din 10 noiembrie 2016, pronunțată în dosarul nr. 11.523/63/2015, **Tribunalul Dolj, Secția penală și pentru cauze cu minori, a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 102 alin. (2)-(4), art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP**, excepție invocată de I.D. și C.S. într-o cauză având ca obiect stabilirea vinovăției autorilor excepției sub aspectul săvârșirii infracțiunilor de abuz în serviciu, luare de mită și trafic de influență și, respectiv, complicitate la luare de mită și dare de mită, cauză în care este contestată valabilitatea probelor administrate de către organele de urmărire penală.

4. **În motivarea excepției de neconstituționalitate**, referitor la pretinsa neconstituționalitate a prevederilor art. 102 alin. (2)-(4) CPP, se arată că acestea sunt neconstituționale, întrucât nu prevăd, în mod clar, care sunt consecințele excluderii probelor nelegal obținute din procesul penal. Se susține că, într-adevăr, potrivit textului criticat astfel de probe nu pot fi folosite în soluționarea cauzei penale, dar că, din interpretarea art. 102 alin. (2)-(4) CPP, nu se poate deduce dacă, în urma pronunțării Deciziei Curții Constituționale nr. 51 din 16 februarie 2016, probele declarate nule potrivit acestei decizii sunt considerate inexistente. Se face trimitere la situația în care același complet de judecată a avut în vedere anumite probe – așa cum s-a întâmplat în cauza în care a fost invocată prezenta excepție de neconstituționalitate – mai multe luni de zile, până la pronunțarea deciziei anterior menționate, moment de la care probele în cauză au fost excluse din punct de vedere juridic, dar nu au fost îndepărtate de la probatoriul atașat dosarului. Se face trimitere la situația de fapt din cauza dedusă judecătii și se susține că noțiunea de „excludere” și sintagma „nu pot fi folosite” generează situații ambigue, precum cea din prezentul dosar. Se arată că faptul că o probă obținută nelegal poate fi văzută, observată sau citită de către judecătorul cauzei, de fiecare dată când deschide respectivul dosar, reprezintă o încălcare gravă a prezumției de nevinovăție și a dreptului la un proces echitabil, efectele Deciziei nr. 51 din 16 februarie 2016 fiind, practic, anihilate.

5. În ceea ce privește pretinsa neconstituționalitate a dispozițiilor art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP, se susține că limitarea controlului ce poate fi efectuat asupra actului de sesizare a instanței de către camera preliminară este de natură a lipsi judecătorul de prerogativa sa esențială, aceea de a decide cu privire la modul de gestionare a cauzei. Se arată că, în dosarul în care a fost invocată prezenta excepție de neconstituționalitate, Decizia nr. 51 din 16 februarie 2016 a intervenit după finalizarea etapei camerei preliminare, aspect ce face imposibilă trimiterea de către judecător a rechizitoriului la parchet, spre refacere, în condițiile în care înregistrările telefonice nelegale se găsesc în totalitate redactate în paginile actului de sesizare a instanței, iar instanța și-a fundamentat mai multe încheieri pe respectivele convorbiri telefonice, aspect ce încalcă prezumția de nevinovăție a inculpatului. Se mai susține că, în condițiile în care procurorul ar încerca remediarea neregularităților actului de sesizare, aceasta ar impune efectuarea unor acte de urmărire penală ce nu mai pot fi realizate în etapa judecătii. În fine, se susține că, în cazul în care o probă ar fi exclusă, iar procurorul ar comunica menținerea propunerii de trimitere în judecată, acestuia i-ar fi conferit un avantaj neconstituțional, de a-și schimba poziția adoptată prin rechizitoriu, prin raportare la respectiva probă, fără a comunica inculpatului care este teza probată a acuzării. În fine, se precizează că o garanție a dreptului la un proces echitabil este principiul egalității armelor, care este însă încălcat prin dispozițiile legale criticate.

6. **Tribunalul Dolj, Secția penală și pentru cauze cu minori**, opinează că excepția de neconstituționalitate este neîntemeiată. Se arată că textele criticate întrunesc cerințele de claritate, precizie și previzibilitate specifice standardului de calitate a legii. Se arată, în acest sens, că excluderea probelor nelegal obținute nu poate fi înțeleasă în sens material, așa cum solicită autorul excepției, întrucât dispozițiile Codului de procedură penală nu permit acest lucru. Se susține că o astfel de excludere ar echivala cu restituirea cauzei la parchet, pentru refacerea dosarului de urmărire penală, în sensul eliminării respectivelor probe, și a actului de sesizare a instanței. Se conchide că dispozițiile art. 102 alin. (2)-(4), art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP nu încalcă dreptul la un proces echitabil și dreptul la apărare. (...)

8. **Guvernul** apreciază că excepția de neconstituționalitate este neîntemeiată. Referitor la noțiunea de „excludere”, din cuprinsul art. 102 alin. (2)-(4) CPP, se susține că aceasta este clară, precisă și previzibilă, sensul său fiind acela că nulitatea actului prin care s-a dispus sau autorizat administrarea unei probe determină ca acea probă să nu mai poată fi folosită. În ceea ce privește prevederile art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP, se susține că acestea nu sunt de natură a încălca dispozițiile constituționale și convenționale invocate de autorii excepției și că, dimpotrivă, ele pun în evidență atribuții specifice ale judecătorului de cameră preliminară, reglementate în sensul atingerii scopului acestei instituții. Se mai arată că textele criticate trebuie coroborate cu prevederile art. 54 CPP.

9. **Avocatul Poporului** apreciază că textele criticate sunt constituționale și arată că își menține punctele de vedere transmise și reținute în deciziile Curții Constituționale nr. 663 din 11 noiembrie 2014 și nr. 785 din 17 noiembrie 2015.

10. **Președinții celor două Camere ale Parlamentului** nu au comunicat punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate. (...)

12. **Obiectul excepției de neconstituționalitate** îl constituie, conform încheierii de sesizare, dispozițiile art. 102 alin. (2)-(4), art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP. Din analiza excepției de neconstituționalitate, Curtea reține însă că autorii critică, în realitate, prevederile art. 102 alin. (3), art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP, care au următorul cuprins:

– art. 102 alin. (3): „*Nulitatea actului prin care s-a dispus sau autorizat administrarea unei probe ori prin care aceasta a fost administrată determină excluderea probei*”;

– art. 345 alin. (3): „În cazul în care judecătorul de cameră preliminară constată neregularități ale actului de sesizare sau în cazul în care sancționează potrivit art. 280-282 actele de urmărire penală efectuate cu încălcarea legii ori dacă exclude una sau mai multe probe administrate, în termen de 5 zile de la comunicarea încheierii, procurorul remediază neregularitățile actului de sesizare și comunică judecătorului de cameră preliminară dacă menține dispoziția de trimitere în judecată ori solicită restituirea cauzei”;

– art. 346 alin. (4): „În toate celelalte cazuri în care a constatat neregularități ale actului de sesizare, a exclus una sau mai multe probe administrate oria sancționat potrivit art. 280-282 actele de urmărire penală efectuate cu încălcarea legii, judecătorul de cameră preliminară dispune începerea judecătii”.

13. Se susține că textele criticate contravin prevederilor constituționale ale art. 1 alin. (5) cu privire la calitatea legii, art. 16 referitor la egalitatea în drepturi, art. 20 referitor la tratatele internaționale privind drepturile omului, art. 21 alin. (3) referitor la dreptul la un proces echitabil, art. 26 privind viața intimă, familială și privată și art. 28 referitor la secretul corespondenței, precum și prevederilor art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale cu privire la dreptul la un proces echitabil.

14. **Examinând excepția de neconstituționalitate**, cu privire la prevederile art. 102 alin. (3) CPP, Curtea reține că alin. (2) al art. 102 CPP interzice folosirea în procesul penal a probelor obținute în mod nelegal, prevedere legală ce urmează a fi coroborată cu dispozițiile textului criticat, care prevăd excluderea probelor în situația constatării nulității actului prin care a fost dispusă sau autorizată administrarea respectivelor probe ori prin care acestea au fost administrate. Aceste dispoziții legale reprezintă garanții procesuale ale dreptului la un proces echitabil, asigurat, în acest caz, prin reglementarea în sarcina organelor judiciare a interdicției de a utiliza în soluționarea cauzelor penale probe declarate nule.

15. La rândul lor, prevederile legale anterior invocate urmează a fi coroborate cu dispozițiile art. 103 alin. (2) CPP, ce reglementează condamnarea inculpatului doar în situația dovedirii acuzației dincolo de orice îndoială rezonabilă, obligând totodată instanța de judecată ca, în cuprinsul motivării hotărârii de condamnare, să facă trimitere la toate probele evaluate, acest din urmă aspect constituind, în realitate, o altă garanție a fundamentării condamnării penale doar pe probe administrate în mod valabil.

16. Așa fiind, raportând critica formulată de autorii excepției cu privire la prevederile art. 102 alin. (3) CPP la considerentele mai sus arătate, Curtea constată că îi revine sarcina de a stabili dacă garanțiile juridice prevăzute prin dispozițiile art. 102 și art. 103 CPP sunt suficiente pentru asigurarea dreptului la un proces echitabil și a respectării prezumției de nevinovăție, respectiv dacă simpla excludere juridică a probelor obținute în mod nelegal, neînsoțită de îndepărtarea mijloacelor de probă corespunzătoare din dosarul cauzei, este de natură a garanta drepturile fundamentale prevăzute de art. 21 alin. (3) și art. 23 alin. (11) din Constituție și de art. 6 din Convenție.

17. În acest sens, Curtea reține că, prin Decizia nr. 383 din 27 mai 2015, publicată în M. Of. nr. 535 din 17 iulie 2015, parag. 20-22, a constatat că legea procesual penală delimitează conceptual cele trei noțiuni: probă, mijloc de probă și procedeu probatoriu. Cu toate că, deși deseori, în limbajul juridic curent noțiunea de probă, în sens larg, include atât proba propriu-zisă, cât și mijlocul de probă, sub aspect tehnic procesual, cele două noțiuni au conținuturi și sensuri distincte. Astfel, probele sunt elemente de fapt, în timp ce mijloacele de probă sunt modalități legale folosite pentru dovedirea elementelor de fapt. A fost subliniată, de asemenea, diferența dintre mijloacele de probă și procedeele probatorii, noțiuni aflate într-o relație etiologică. Spre exemplu, declarațiile suspectului sau ale inculpatului, declarațiile persoanei vătămate, ale părții civile sau ale părții responsabile civilmente, declarațiile martorilor și declarațiile experților sunt mijloace de probă obținute prin audierea acestor persoane sau prin procedee probatorii auxiliare, cum sunt confruntarea sau videoconferința; înscrisurile și mijloacele materiale de probă, ca mijloace de probă, pot fi obținute prin procedee probatorii ca percheziția, ridicarea de obiecte și înscrisuri, cercetarea locului faptei, reconstituirea sau reținerea, predarea și percheziționarea trimiterilor poștale; rapoartele de expertiză, ca mijloace de probă, sunt obținute prin expertize, ca procedee probatorii; procesele-verbale, ca mijloace de probă, sunt obținute prin procedee probatorii precum identificarea persoanelor și a obiectelor, metode speciale de supraveghere sau de cercetare, amprentarea suspectului, inculpatului sau a altor persoane ori utilizarea investigatorilor sub acoperire, a celor cu identitate reală sau a colaboratorilor; iar fotografia, ca mijloc de probă, se obține prin procedeu probatoriu al fotografierii. Totodată, s-a reținut prin aceeași decizie că ***o probă nu poate fi obținută nelegal decât dacă mijlocul de probă și/sau procedeu probatoriu prin care este obținută sunt/este nelegale/nelegal, aceasta presupunând nelegalitatea dispunerii, autorizării sau administrării probei***, și că nelegalitatea acestora este sancționată de prevederile art. 102 alin. (3) CPP, prin aplicarea regimului nulității absolute sau relative. Așadar, Curtea a apreciat că art. 102 alin. (2) CPP trebuie coroborat cu alin. (3) al acestui text legal, ceea ce înseamnă că ***probele obținute prin actele prevăzute la art. 102 alin. (3) CPP nu pot fi folosite în procesul penal în condițiile în care aceste acte sunt lovite de nulitate absolută sau relativă*** (a se vedea și Decizia nr. 51 din 16 februarie 2016, publicată în M. Of. nr. 190 din 14 martie 2016, parag. 31).

18. De asemenea, prin Decizia nr. 362 din 30 mai 2017, publicată în M. Of. nr. 780 din 3 octombrie 2017, parag. 29, Curtea a reținut că, din perspectiva stabilirii vinovăției pentru săvârșirea faptelor prevăzute de legea penală și, implicit, pentru răsturnarea

prezumției de nevinovăție, procesul penal parcurge mai multe etape caracterizate prin diferite niveluri de probațiune, de la bănuiala rezonabilă la dovedirea vinovăției dincolo de orice îndoială rezonabilă, și că, pe tot acest parcurs, anterior ultimului moment procesual menționat, prezumția de nevinovăție subzistă, fiind aplicabile prevederile art. 23 alin. (11) din Constituție (a se vedea în acest sens și Decizia nr. 198 din 23 martie 2017, publicată în M. Of. nr. 515 din 4 iulie 2017, parag. 27).

19. Totodată, prin Decizia nr. 47 din 16 februarie 2016, publicată în M. Of. nr. 323 din 27 aprilie 2016, parag. 12, Curtea a definit convingerea magistratului ca fiind acea stare a unei persoane răspunzătoare de aplicarea legii, bazată pe buna-credință, care este împăcată cu propria conștiință morală care a îndrumat-o în aflarea adevărului prin utilizarea tuturor mijloacelor legale, respectiv a probelor. S-a constatat, cu această ocazie, că, la baza hotărârilor pe care un judecător le pronunță, stă o convingere ce are drept fundament o conștiință juridică formată numai după epuizarea duelului judiciar. De aceea, în măsura în care judecătorul nu poate ajunge la o concluzie fermă, legiuitorul a consacrat instituția reluării cercetării judecătorești sau a dezbaterilor, prevăzută de art. 395 CPP. Pentru a ajunge însă la o anumită convingere, judecătorul va face o analiză logică, științifică și riguroasă a faptelor relevante, cu respectarea principiilor legale referitoare la loialitatea administrării probelor și a aprecierii lor ca un tot unitar.

20. Analizând considerentele deciziilor mai sus invocate, Curtea reține că **procesul dovedirii acuzației în materie penală, dincolo de orice îndoială rezonabilă, este unul complex**, ce presupune realizarea de către instanțele de judecată a unei atente și detaliate analize a probelor administrate în dosarul cauzei, precum și excluderea dintre acestea a probelor obținute în mod nelegal, proces care trebuie finalizat prin pronunțarea unei soluții, **bazate pe un raționament juridic ce trebuie să facă abstracție de informațiile furnizate de probele declarate nule**.

21. Acest proces este, prin urmare, unul cognitiv, specific psihologiei judiciare, ce presupune formarea unei convingeri intime a judecătorului, referitoare la vinovăția inculpatului. Așa fiind, procesul cognitiv analizat se desfășoară după reguli psihologice proprii, ce presupun, în mod intrinsec, printre altele, o apreciere proprie, subiectivă a judecătorului cu privire la informațiile analizate, existente în cuprinsul dosarului. Pentru acest motiv, eliminarea juridică, dintr-un dosar penal, a probelor declarate nule nu implică și excluderea lor, într-o manieră automată, din sfera realității, așa cum aceasta este percepută de către magistratul investit cu soluționarea cauzei. Altfel spus, **excluderea probelor obținute în mod nelegal din procesul penal, ca o consecință juridică a nulității mijloacelor de probă/procedeele probatorii, presupune o simplă eliminare a posibilității dezvoltării unor raționamente juridice pe baza acestora, în scopul soluționării cauzei, fără a putea determina și pierderea din memoria magistratului a informațiilor cunoscute în baza acestor mijloace de probă**.

22. Acest mecanism juridico-cognitiv este cel avut în vedere de legiuitor cu prilejul reglementării instituției nulității probelor, constituind o variantă ideală de aplicare a dispozițiilor art. 103 coroborate cu cele ale art. 102 CPP. Eficacitatea acestuia este însă afectată de menținerea în dosarul cauzei a mijloacelor de probă, corespunzătoare probelor declarate nule, mijloace de probă ce constituie, de fapt, o formă de exprimare, pe un suport material, a respectivelor probe, conform celor reținute de Curtea Constituțională prin Decizia nr. 383 din 27 mai 2015. Așa fiind, **accesul permanent al judecătorului investit cu soluționarea cauzei penale la mijloacele materiale de probă declarate nule nu poate avea ca efect decât o readucere în atenția judecătorului, respectiv o reîmprospătare a memoriei acestuia cu informații care pot fi de natură a-i spori convingerile referitoare la vinovăția/nevinovăția inculpatului, dar pe care nu le poate folosi, în mod legal, în soluționarea cauzei**. Astfel, fiecare nouă potențială examinare a unor probe declarate nule, de către instanța de judecată, **determină un proces psihologic caracterizat prin contradicția informațiilor cunoscute de judecător cu cele pe care el este obligat să le aibă în vedere la soluționarea raportului juridic penal de conflict ce face obiectul cauzei**. În aceste condiții, în situația în care probele obținute în mod nelegal sunt de natură a demonstra vinovăția făptuitorului, observarea lor repetată de către instanța de judecată sporește și chiar materializează riscul înlocuirii acestora, în cadrul raționamentului judiciar, cu simpla convingere formată, prin mecanisme pur cognitive, tocmai pe baza respectivelor probe, operațiune logică nepermisă judecătorului, având în vedere prevederile art. 102 și art. 103 CPP. Mai mult, o atare ipoteză este de natură a face imposibilă aplicarea principiului *in dubio pro reo*, reglementat la art. 4 alin. (2) CPP, conform căruia orice îndoială în formarea convingerii organelor judiciare se interpretează în favoarea suspectului/inculpatului, principiu ce constituie, de fapt, o altă garanție juridică a prezumției de nevinovăție și, prin aceasta, a dreptului la un proces echitabil.

23. Prin urmare, cu toate că excluderea juridică a probelor obținute în mod nelegal din procesul penal apare ca fiind o garanție suficientă a drepturilor fundamentale anterior menționate, această garanție este una pur teoretică, în lipsa îndepărtării efective a mijloacelor de probă obținute în mod nelegal din dosarul cauzei. Mai mult, menținerea acestora în dosar, pe parcursul soluționării eventualelor căi ordinare și extraordinare de atac, ce pot fi invocate, nu poate produce decât același efect cognitiv contradictoriu, de natură a afecta procesul formării convingerii dincolo de orice îndoială rezonabilă a completului de judecată investit cu soluționarea cauzei, referitoare la vinovăția sau nevinovăția inculpatului.

24. În aceste condiții, Curtea conchide că **excluderea juridică a probelor obținute în mod nelegal în procesul penal, în lipsa înlăturării lor fizice din dosarele penale constituite la nivelul instanțelor, este insuficientă pentru o garantare efectivă a prezumției de nevinovăție a inculpatului și a dreptului la un proces echitabil al acestuia.**

25. Codul de procedură penală român reglementează instituția excluderii probelor, la art. 102 din cuprinsul său, fără să prevadă dacă aplicarea acesteia trebuie să fie însoțită de îndepărtarea, din dosarele cauzelor penale, a mijloacelor de probă declarate nule sau dacă, dimpotrivă, aceasta presupune menținerea respectivelor mijloace de probă, cu excluderea lor doar din cadrul raționamentului judiciar făcut de judecător, în vederea stabilirii și argumentării soluției referitoare la constatarea vinovăției sau nevinovăției inculpatului. În aceste condiții, Curtea constată că îi revine sarcina de a clarifica aspectul procedural anterior invocat, în vederea unei garantări efective a dreptului la un proces echitabil și a prezumției de nevinovăție, astfel cum acestea sunt reglementate la art. 21 alin. (3) și art. 23 alin. (11) din Constituție.

26. Analizând argumentele mai sus invocate, Curtea constată că menținerea mijloacelor de probă în dosarele cauzelor penale, după excluderea probelor corespunzătoare acestora, ca urmare a constatării nulității lor, este de natură a influența percepția judecătorilor, investiți cu soluționarea acelor cauze, asupra vinovăției/nevinovăției inculpaților și de a-i determina să caute să elaboreze raționamente judiciare într-un sens sau altul, chiar în lipsa posibilității invocării, în mod concret, a respectivelor probe în motivarea soluțiilor, aspect de natură a încălca dreptul la un proces echitabil și prezumția de nevinovăție a persoanelor judecate.

27. Spre deosebire de soluția juridică anterior menționată, eliminarea fizică a mijloacelor de probă din dosarele penale, cu ocazia excluderii probelor aferente, prin declararea lor ca fiind nule, conform prevederilor art. 102 alin. (3) CPP, exclude ce presupune atribuirea unei duble dimensiuni sensului noțiunii de „*excluderea probei*” – respectiv dimensiunea juridică și cea a eliminării fizice –, este de natură a garanta, de o manieră efectivă, drepturile fundamentale mai sus invocate, asigurând, totodată, textului criticat un nivel sporit de claritate, precizie și previzibilitate. Prin urmare, Curtea reține că doar în aceste condiții instituția excluderii probelor își poate atinge finalitatea, aceea de a proteja atât judecătorul, cât și părțile de formarea unor raționamente juridice și de pronunțarea unor soluții influențate, direct sau indirect, de potențiale informații sau concluzii survenite ca urmare a examinării sau reexaminării empirice, de către judecător, a probelor declarate nule.

28. Problema juridică invocată de autorii excepției de neconstituționalitate a făcut obiectul activității de legiferare și al controlului de constituționalitate și în alte state europene. În acest sens, Curtea constată că instituția nulității probelor presupune **îndepărtarea fizică a mijloacelor materiale de probă din dosarele cauzelor în state precum Austria, Croația și Slovenia**. Astfel, conform art. 139 alin. (4) din Codul de procedură penală austriac, *probele obținute în mod nelegal trebuie distruse fizic, din oficiu sau la cererea părții interesate*. De asemenea, art. 86 din Codul de procedură penală din Croația prevede că *probele excluse din procesul penal, printr-o hotărâre rămasă definitivă având acest obiect, urmează să fie sigilate și păstrate separat de restul dosarului* de către secretariatul instanței, acestea neputând fi examinate sau folosite pe parcursul soluționării cauzei penale. Totodată, dispozițiile art. 83 din Codul de procedură penală din Slovenia obligă la *îndepărtarea fizică din dosar a probelor excluse din procesul penal*, iar art. 39 din același cod prevede o garanție suplimentară, conform căreia *judecătorii care au studiat probele excluse din procesul penal nu au dreptul să se pronunțe cu privire la răspunderea penală a persoanei condamnate*. În acest ultim sens este și **Decizia Curții Constituționale a Sloveniei nr. U-I-92/96** prin care s-a constatat încălcarea dreptului la un proces echitabil, prin participarea la soluționarea raportului penal de conflict a judecătorului care a luat cunoștință de probele declarate inadmisibile. Potrivit acesteia din urmă, *dispozițiile Codului de procedură penală al Sloveniei care permit judecătorului să se familiarizeze cu informațiile pe care organele poliției le-au colectat în etapa anterioară judecătii (care trebuie eliminate din dosar și pe care nu se poate baza soluționarea cauzei), care nu prevăd și excluderea judecătorului care s-a familiarizat cu respectivele informații, nu sunt conforme cu dreptul la un proces echitabil*, reglementat la art. 23 din Constituția Sloveniei. Prin decizia anterior invocată, Curtea Constituțională a Sloveniei nu a declarat neconstituționale anumite dispoziții legale din cuprinsul Codului de procedură penală, ci a sancționat ca fiind neconformă cu dreptul la un proces echitabil lipsa din legislația procesual penală a unei dispoziții legale care să interzică participarea la soluționarea fondului cauzei penale a unui judecător aflat în ipoteza juridică anterior menționată.

29. Având în vedere aceste considerente, **raportat la dispozițiile art. 21 alin. (3) și art. 23 alin. (11) din Constituție, Curtea va admite excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (3) CPP și va constata că acestea sunt constituționale în măsura în care prin „excluderea probei”, din cuprinsul lor, se înțelege și eliminarea mijloacelor de probă din dosarul cauzei.**

30. Cu privire la critica de neconstituționalitate referitoare la prevederile art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP, Curtea constată că acestea reglementează aspecte referitoare la procedura de cameră preliminară. Or, prezenta excepție de neconstituționalitate a fost invocată în faza judecătii, motiv pentru care dispozițiile legale criticate anterior enumerate nu au legătură cu soluționarea cauzei. Pentru acest motiv, având în vedere prevederile art. 29 alin. (1) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea

Curții Constituționale, excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP urmează a fi respinsă ca inadmisibilă.

31. Pentru considerentele expuse mai sus, în temeiul art. 146 lit. d) și al art. 147 alin. (4) din Constituție, al art. 1-3, al art. 11 alin. (1) lit. A.d) și al art. 29 din Legea nr. 47/1992, cu majoritate de voturi în privința excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (3) CPP și cu unanimitate de voturi în privința excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP,

Curtea Constituțională, în numele legii, decide:

1. Admite excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (3) CPP, excepție ridicată de I.D. și C.S. în dosarul nr. 11.523/63/2015 al Tribunalului Dolj, Secția penală și pentru cauze cu minori, și constată că acestea sunt constituționale în măsura în care prin sintagma „*excluderea probei*”, din cuprinsul lor, se înțelege și eliminarea mijloacelor de probă din dosarul cauzei.

2. Respinge, ca inadmisibilă, excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) CPP, excepție ridicată de I.D. și C.S. în dosarul nr. 11.523/63/2015 al Tribunalului Dolj, Secția penală și pentru cauze cu minori.

Definitivă și general obligatorie.

6. Persoane care au stabilit cu suspectul sau inculpatul relații asemănătoare aceloră dintre soți. Dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor

CPP, art. 117 alin. (1) lit. a) și b)

Soluția legislativă cuprinsă în art. 117 alin. (1) lit. a) și b) CPP, care exclude de la dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți, în cazul în care conviețuiesc ori nu mai conviețuiesc cu suspectul sau inculpatul (concubinii/foștii concubini ai suspectului sau inculpatului), este neconstituțională, întrucât aduce atingere dispozițiilor art. 16 alin. (1) privind egalitatea cetățenilor în fața legii raportat la art. 26 alin. (1) referitor la viața familială din Legea fundamentală.

Temeiul pentru reglementarea dreptului de refuz al audierii se află în sfera de protecție a relațiilor de familie, iar noțiunea de „viață de familie” nu este restrânsă doar la familiile bazate pe căsătorie și poate include alte relații *de facto*. Câtă vreme principiul egalității în fața legii presupune instituirea unui tratament egal pentru situații care, în funcție de scopul urmărit, nu sunt diferite, nu există niciun motiv obiectiv și rezonabil pentru care concubinii/foștii concubini ai suspectului sau inculpatului să fie excluși de la dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martori în procesul penal.

C.C.R., dec. nr. 562 din 19 septembrie 2017, M. Of. nr. 837 din 23 octombrie 2017

1. Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 117 CPP, excepție ridicată de I.S. în dosarul nr. 2.512/103/2016/a1 al Tribunalului Neamț, Secția penală, și care formează obiectul dosarului Curții Constituționale nr. 2.580D/2016. (...)

3. Cauza fiind în stare de judecată, președintele acordă cuvântul **reprezentantului Ministerului Public**, care solicită respingerea, ca neîntemeiată, a excepției de neconstituționalitate. În acest sens invocă Hotărârea din 3 aprilie 2012, pronunțată în cauza *Van der Heijden c. Olandei*, prin care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că nu au fost încălcate dispozițiile art. 8 și art. 14 raportat la art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, reținându-se, la parag. 62, că, în cauză, există două interese publice concurente, interesul public de a fi investigate infracțiunile serioase, respectiv interesul public al protecției vieții de familie față de intervenția statului, statele fiind îndreptățite să stabilească limitele privilegiului de refuz al audierii la persoanele căsătorite sau care au un parteneriat înregistrat, legislativul fiind îndreptățit să acorde un statut special mariajului sau parteneriatelor înregistrate, statut pe care să nu îl confere altor tipuri de coabitare. În același sens, s-a reținut că mariajul conferă un statut special aceloră care se căsătoresc, iar reclamanta a ales să nu se căsătorească, așa încât, întrucât a luat această decizie, ea trebuie să accepte consecințele legale care decurg din ea, și anume că s-a menținut în afara relațiilor de familie cărora le este atașat privilegiul testimonial (parag. 69 și 76). Din această perspectivă, reprezentantul Ministerului Public apreciază că persoanele care vor să beneficieze de privilegiul testimonial trebuie să se căsătorească, neexistând vreo opreliște în calea căsătoriei, așa încât norma procesual penală criticată nu aduce atingere dispozițiilor art. 16 raportat la art. 26 din Constituție. Consideră, totodată, că nu pot fi comparate prevederile art. 177 CP cu dispozițiile art. 117 CPP pentru a se deduce neconstituționalitatea acestor din urmă norme procesuale penale, un astfel de procedeu fiind inadmisibil. De altfel, arată că art. 177 CP asimilează pe concubini membrilor de familie, aceștia nefiind pedepsiți în cazul nederunțării, tănuirii și favorizării infractorului. Așadar, aceste situații se referă la faptele penale săvârșite de concubin, iar nu la faptele penale ale partenerului acestuia cu privire la care este obligat să dea declarație. (...)

4. Prin încheierea nr. 96/CP din 26 octombrie 2016, pronunțată în dosarul nr. 2.512/103/2016/a1, **Tribunalul Neamț, Secția penală, a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 117 CPP**. Excepția a fost ridicată de I.S. în procedura de cameră preliminară, cu ocazia verificării competenței și legalității sesizării instanței, a legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală în dosarul nr. 156/P/2016 al Parchetului de pe lângă Tribunalul Neamț privind pe inculpatul, autor al excepției de neconstituționalitate, trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunii de tentativă de omor. În cauză, inculpatul, autor al excepției de neconstituționalitate, a formulat cerere în vederea excluderii declarației de martor, motivat de calitatea de concubină a martorei.

5. **În motivarea excepției de neconstituționalitate** autorul susține, în esență, că distincția realizată între persoanele enumerate în cuprinsul art. 117 alin. (1) CPP și concubini este nejustificată și contrară rațiunii legiuitorului atunci când a instituit, pentru anumite persoane, privilegiul de a refuza să dea declarații în calitate de martor. Susține, totodată, că reglementarea privilegiului de a nu da declarații în calitate de martor doar în cazul soților sau foștilor soți, fără ca acest drept să fie recunoscut și în cazul concubinilor, reprezintă o gravă încălcare a egalității cetățenilor în fața legii. Arată că, potrivit art. 177 CP, concubinii sunt asimilați membrilor de familie, iar, în ceea ce privește infracțiunile de nedenunțare (art. 266 CP), tăinuire (art. 270 CP) ori favorizarea infractorului (art. 269 CP), legiuitorul a reglementat o cauză specială de nepedepsire atunci când fapta este comisă de un membru de familie.

6. **Tribunalul Neamț, Secția penală**, opinează în sensul admiterii excepției de neconstituționalitate, întrucât scopul instituirii dispozițiilor art. 117 CPP îl constituie necesitatea obținerii unui probatoriu care să reflecte în mod obiectiv situația de fapt, să fie lipsit de orice subiectivism. Or, în situația rudelor, soților, foștilor soți, relațiile de afecțiune existente pot denatura realitatea faptelor, astfel că declarațiile acestora nu pot fi considerate ca fiind obiective. Apreciază că aceeași este situația și în cazul persoanelor care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți, declarațiile acestora fiind lipsite de obiectivitate ca și cele ale rudelor, soților sau foștilor soți. Reține că legislația penală în vigoare recunoaște calitatea de membru de familie persoanelor care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți prin dispozițiile cuprinse în art. 177 CP, dispoziții la care fac referire și alte articole din partea specială a Codului penal, respectiv art. 266 alin. (2), art. 269 alin. (3) și art. 270 alin. (3). (...)

8. **Guvernul** consideră că excepția de neconstituționalitate este, în principal, inadmisibilă și, în subsidiar, neîntemeiată. În motivarea soluției de inadmisibilitate, arată că autorul excepției critică normele procesual penale pentru ceea ce nu conțin, astfel încât, în speță, nu sunt formulate veritabile critici de neconstituționalitate. În plus, observă că autorul excepției s-a mărginit să enumere o serie de dispoziții convenționale și constituționale, fără a arăta, în concret, în ce constă contradicția între acestea și norma legală criticată. Totodată, apreciază că dispozițiile criticate nu au legătură cu cauza în cadrul căreia a fost invocată excepția de neconstituționalitate, întrucât chiar dacă excepția ar fi admisă de instanța de control constituțional, admiterea excepției nu ar influența soluționarea cauzei. Aceasta întrucât dreptul prevăzut de art. 117 CPP poate fi invocat numai de titularii săi, astfel încât inculpatul nu poate cere eliminarea, dintre probele care vor fi administrate într-un proces, a declarației date de către una dintre persoanele prevăzute limitativ de dispozițiile legale criticate, în condițiile în care respectiva persoană nu a înțeles să invoce acest drept. În susținerea soluției de respingere a excepției de neconstituționalitate ca neîntemeiată, reține că dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor, recunoscut persoanelor prevăzute de art. 117 CPP, are drept scop corelarea imperativului aflării adevărului într-o cauză penală cu dreptul la viața intimă, familială și privată, garantat de art. 26 din Constituție. Reține, totodată, că situația soțului și soției inculpatului ori suspectului nu este aceeași cu cea a concubinului inculpatului sau suspectului și, de asemenea, prevederile legale criticate se aplică tuturor persoanelor aflate în ipoteza normei juridice, adică tuturor persoanelor care au calitatea de soț ori soție a inculpatului, astfel încât dispozițiile criticate nu aduc atingere prevederilor art. 16 din Constituție.

9. **Avocatul Poporului** consideră că dispozițiile art. 117 CPP sunt neconstituționale în măsura în care nu le este recunoscut dreptul de a refuza să fie audiate ca martori într-o anumită cauză penală și persoanelor care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți, în cazul în care conviețuiesc. În argumentarea punctului său de vedere, reține că nerecunoașterea dreptului de a refuza să dea declarații în calitate de martor persoanelor care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți (concubinilor) aduce atingere art. 16 din Constituție, în condițiile în care art. 177 alin. (1) CP definește noțiunea de „*membru de familie*” prin includerea persoanelor care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc. Arată că un martor aflat în relații de concubinaj cu suspectul ori inculpatul are un interes real și actual de a refuza să dea o declarație în cauză, comparativ cu martorul care a avut calitatea de soț la un moment dat. Reține că pot fi și situații în care martorii care au avut calitatea de concubin al suspectului sau inculpatului să exprime aceleași sentimente de afecțiune, precum un martor care a avut calitatea de soț al acestora. Invocă jurisprudența constantă a Curții Constituționale potrivit căreia situațiile în care se află anumite categorii de persoane trebuie să difere în esență pentru a se justifica deosebirea de tratament juridic, iar această deosebire de tratament trebuie să se bazeze pe un criteriu obiectiv și rațional (Decizia nr. 755 din 16 decembrie 2014 și Decizia nr. 67 din 26 februarie 2015). Face referire la dispozițiile art. 315 CPC care stabilesc că nu pot fi ascultate ca martori, dacă nu există acordul părților, persoanele aflate în dușmănie sau în legături de interese cu vreuna dintre părți. În concluzie, având în vedere dispozițiile

art. 177 CP și ale art. 2 alin. (2) CPC, apreciază că și persoanele aflate în relații de concubinaj cu inculpatul sau suspectul au dreptul legal de a refuza să dea declarații în calitate de martor, chiar dacă art. 117 CPP nu prevede acest drept.

10. **Președinții celor două Camere ale Parlamentului** nu au comunicat punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate. (...)

12. **Obiectul excepției de neconstituționalitate** îl constituie, potrivit actului de sesizare, dispozițiile art. 117 CPP. Examinând notele scrise ale autorului excepției, Curtea constată că motivele de neconstituționalitate privesc dispozițiile art. 117 alin. (1) lit. a) și lit. b) CPP, astfel încât aceste din urmă norme procesual penale vor fi supuse controlului de constituționalitate. Dispozițiile art. 117 alin. (1) lit. a) și lit. b) CPP au următorul conținut: „*Au dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor următoarele/e persoane: a) soțul, ascendenții și descendenții în linie directă, precum și frații și surorile suspectului sau inculpatului; b) persoanele care au avut calitatea de soț al suspectului sau al inculpatului*”.

13. Autorul susține că normele procesual penale criticate sunt contrare atât dispozițiilor constituționale ale art. 16 privind egalitatea cetățenilor în fața legii și a autorităților, cât și prevederilor art. 14 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, privind interzicerea discriminării.

14. **Examinând excepția de neconstituționalitate**, Curtea reține că nu există cauză penală în care, la aflarea adevărului, să nu-și aducă o contribuție esențială declarațiile martorilor, proba testimonială având, în procesul penal, caracterul de probă firească, de instrument necesar de cunoaștere a împrejurărilor săvârșirii infracțiunilor. Pentru a sublinia importanța acestui mijloc de probă în procesul penal, unii autori au denumit martorii „ochii și urechile justiției”. Martorul este persoana fizică, alta decât suspectul, persoana vătămată și părțile în procesul penal, care are cunoștință despre fapte și împrejurări de fapt ce servesc la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei și aflarea adevărului în procesul penal. Curtea reține că declarațiile martorului constituie mijloace de probă, iar acestea constau în relatarea făcută de martor organului judiciar penal în cadrul procesului penal, prin care reproduce cunoștințele sale despre fapte sau împrejurări de fapt necesare pentru justa soluționare a cauzei. Curtea observă că sfera persoanelor care pot avea calitatea de martor în procesul penal este delimitată prin dispozițiile art. 114 și art. 115 CPP. Poate avea calitatea de martor „*orice persoană care are cunoștință despre fapte sau împrejurări de fapt care constituie probă în cauza penală*” și care, în același timp, nu are calitatea procesuală de suspect, persoană vătămată, inculpat, parte civilă sau parte responsabilă civilmente. Așadar, în cazul persoanelor care au în cauză calitatea de parte ori subiect procesual principal există o prezumție relativă de parțialitate – nicio persoană neputând fi martor în propria sa cauză (*nemo testis idoneus in re sua*) – fiind apreciat că acestea, având un interes substanțial în modul de soluționare a cauzei, nu pot fi considerate observatori imparțiali ai faptelor deduse judecății.

15. Curtea reține, astfel, că, în materia audierii martorilor, art. 117 CPP, având denumirea marginală „*Persoanele care au dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor*”, reprezintă o situație de excepție de la regula generală prevăzută de art. 114 alin. (1) CPP, conform căreia orice persoană care deține cunoștințe pertinente obiectului probațiunii are capacitatea și obligația de a da declarații în calitate de martor. Dispozițiile art. 117 alin. (1) CPP, criticate în prezenta cauză, reglementează situația în care persoana care este chemată pentru a fi audiată, având una dintre calitățile prevăzute la lit. a) – soț, ascendent și descendent în linie directă, precum și frate și soră, respectiv la lit. b) – persoană care a avut calitatea de soț – în raport cu suspectul sau inculpatul, are dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor. Cu alte cuvinte, potrivit normelor procesuale precitate, soțul, fostul soț, ascendenții și descendenții în linie directă, frații și surorile suspectului sau inculpatului nu pot fi obligați să aibă calitatea de martor în procesul penal. Excepția nu se extinde și asupra rudelor, soțului ori fostului soț ai altor părți din proces. Din modul cum este redactată norma procesual penală, Curtea reține că excepția instituită de lege este una relativă, așa încât persoanele menționate nu pot fi obligate să dea declarații ca martor, însă au facultatea de a da astfel de declarații, renunțând la dreptul conferit de art. 117 CPP.

16. Potrivit doctrinei, rațiunea dreptului de a se abține de la declarații, în cazul persoanelor enumerate în art. 117 alin. (1) lit. a) și lit. b) CPP, constă în oferirea unei opțiuni martorului de a evita una dintre următoarele situații – fie să spună adevărul cu riscul periclitării vieții de familie, fie să nu spună adevărul, în scopul protejării vieții de familie, dar cu riscul condamnării pentru mărturie mincinoasă. Așadar, prin aceste reglementări legiuitorul a urmărit să ocrotească sentimentele de afecțiune pe care soțul, fostul soț, ascendenții sau descendenții, frații și surorile suspectului sau inculpatului le pot avea față de aceștia din urmă. În aceste condiții, Curtea observă că scopul normei procesual penale precitate îl reprezintă păstrarea unui echilibru între interesul public de a exercita în mod eficient acțiunea penală, pe de o parte, și menținerea armoniei căsniciei, a relațiilor de familie cu persoanele enumerate limitativ în text, pe de altă parte. Cu alte cuvinte, art. 117 alin. (1) lit. a) și lit. b) CPP reglementează capacitatea soțului, a fostului soț, a ascendenților și descendenților în linie directă, fraților și surorilor suspectului sau inculpatului de a fi martori, însă conferă acestei categorii de persoane dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martori, întrucât legătura intimă creată de instituția căsătoriei ori strânsele relații cu familia pot impulsiona persoanele menționate să denatureze adevărul pentru a încerca să

determine o soluție favorabilă suspectului sau inculpatului ori, dimpotrivă, în ipoteza în care relațiile în cadrul familiei sunt afectate de disensiuni, persoanele menționate, audiate în calitate de martor, pot relata fapte sau împrejurări care nu sunt conforme cu adevărul pentru a determina un rezultat al anchetei defavorabil suspectului sau inculpatului.

17. Codul penal din 1864, publicat în M. Of. nr. 230 din 2 decembrie 1864, reglementa, în art. 347, incapacitatea persoanelor care aveau o anumită legătură de rudenie cu inculpatul de a da declarații ca martor în procesul penal. Originile dreptului rudelor de a refuza să dea declarații în calitate de martor se regăsesc în art. 148 CP 1936, publicat în M. Of. nr. 66 din 19 martie 1936 – care, ca urmare a renumerotării prin republicarea codului în broșura din 13 februarie 1948, a devenit art. 142 CP 1936 – care prevedea capacitatea persoanelor enumerate în acesta – respectiv, ascendenții și descendenții inculpatului, legitimi, prin adopție sau recunoaștere, copiii naturali, soțul sau soția, frații, surorile, unchii și nepoții, precum și aliații în același grad, tutorele, curatorul și pupilul lor, soții despărțiți – de a da declarații în calitate de martori, însă acorda acestei categorii de persoane dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martori. Codul penal din 1969, în art. 80, reglementa cu privire la ascultarea soțului și a rudelor apropiate, stabilind, în alin. (1), că „soțul și rudele apropiate ale învinuitului sau inculpatului nu sunt obligate să depună ca martor”, doctrina – dezvoltată cu privire la normele menționate – reținând că dispoziția precitată are la bază rațiuni de profund umanism, de înțelegere firească și realistă a naturii umane, în condițiile în care, în lipsa acestei dispoziții, martorul soț sau rudă apropiată a învinuitului sau inculpatului ar avea de ales între alternativa de a spune adevărul, de a-și face datoria față de justiție sacrificând sentimentele de afecțiune pentru rudă sau apropiată sau de a încerca să o salveze, făcând o declarație mincinoasă.

18. Așadar, Curtea reține că, încă din 1936, legiuitorul român, reglementând cu privire la audierea martorilor, nu a obligat, dar nici nu a înlăturat pe martorul soț, fost soț ori „rudă apropiată” cu învinuitul/inculpatul, respectiv suspectul/inculpatul, de la posibilitatea de a declara ca martor, ci a lăsat la latitudinea acestuia de a decide dacă depune declarație ca martor sau se abține. Totodată, Curtea reține că dreptul rudelor de a refuza să dea declarații în calitate de martor este reglementat și în legislația procesual penală a unor state europene. În acest sens, Curtea observă că dispozițiile art. 156 din Codul de procedură penală belgian prevăd că ascendenții, descendenții, frații, surorile, rudele apropiate, soțul sau soția acuzatului, chiar și după divorț, nu sunt nici chemate, nici primite ca martori, însă mărturia acestora nu este lovită de nulitate atât timp cât, fie Ministerul Public, fie partea civilă, fie acuzatul nu s-au opus audierii acestor persoane. De asemenea, în secțiunea 100 alin. (1) din Codul de procedură penală ceh se stabilește că au dreptul de a refuza să depună mărturie ascendenții și descendenții în linie directă ai acuzatului, frații, surorile, rudele prin adopție, soțul/soția și partenerul civil al acuzatului. În Croația, art. 285 alin. (1) din Codul de procedură penală exceptează de la obligația de a depune mărturie următoarele persoane: soțul/soția sau partenerul civil al inculpatului, ascendenții și descendenții acestuia, rudele colaterale de sânge până la gradul al treilea inclusiv, afinii până la gradul al doilea inclusiv, precum și părinții adoptivi și copiii adoptați de inculpat. În Irlanda, secțiunea 25 din Legea nr. 12/1992 privind probele în procesul penal prevede că, atunci când soții sau foștii soți sunt acuzați împreună, niciunul dintre ei nu poate fi obligat să depună mărturie împotriva celuilalt. Totuși, conform secțiunii 22, soțul/soția acuzatului are obligația de a depune mărturie în procesele privind infracțiuni care implică violență sau amenințarea cu violența la adresa soțului/soției, copilului biologic sau adoptat al soțului/soției sau acuzatului ori a oricărui minor până la vârsta de 17 ani, dacă s-a comis vreo infracțiune împotriva libertății sexuale a unui minor ori dacă este vorba despre o tentativă, instigare sau orice altă formă de participare la vreuna din infracțiunile menționate mai sus. Așadar, legislația irlandeză limitează dreptul reglementat conform secțiunii 25 din Legea nr. 12/1992 în funcție de natura infracțiunii ce face obiectul procesului penal. În Olanda, secțiunea 217 din Codul de procedură penală stipulează că pot refuza să depună mărturie, invocând relațiile de familie cu suspectul, rudele de sânge și afinii în linie directă, rudele de sânge și afinii în linie colaterală până la gradul al treilea inclusiv, soțul/soția, actual sau fost, și partenerul civil, actual sau fost. În Polonia, art. 182 alin. (1) din Codul de procedură penală statuează că rudele acuzatului pot refuza să depună mărturie. Alin. (2) al art. 182 din același act normativ precizează că acest drept subzistă chiar dacă raportul conjugal sau de adopție a fost dizolvat. În Germania, secțiunea 52 din Codul de procedură penală enumera persoanele care pot refuza să depună mărturie, printre acestea fiind logodnicul/logodnica acuzatului sau persoana cu care acuzatul a promis să formeze un parteneriat civil, soțul/soția acuzatului, chiar dacă căsătoria nu mai există, partenerul civil al acuzatului, chiar dacă parteneriatul civil nu mai există, o rudă directă sau colaterală ori un afin (fost sau actual) – rudă colaterală până la gradul al treilea inclusiv sau afin până la gradul al doilea inclusiv al acuzatului. De asemenea, secțiunea 130 alin. (1) din Codul de procedură penală slovac prevede că pot refuza să depună mărturie rudele acuzatului în linie directă, frații și surorile acestuia, părintele adoptiv, copilul adoptat, soțul/soția și partenerul civil al acuzatului. Similar, în Slovenia, art. 236 alin. (1) din Legea de procedură penală exceptează de la datoria de a depune mărturie soțul/soția și partenerul civil al acuzatului, rudele de sânge în linie directă ale acuzatului, rudele colaterale până la gradul al treilea inclusiv și afinii până la gradul al doilea inclusiv, precum și părintele adoptiv și copilul adoptat al acuzatului.

19. Totodată, Curtea reține că instanța de la Strasbourg a stabilit în Hotărârile din 24 noiembrie 1986, parag. 30, respectiv 19 iulie 2012, parag. 41, pronunțate în cauzele *Unterperthinger c. Austriei*, respectiv *Hümmer c. Germaniei*, că dispozițiile din legea

națională care permit refuzul membrilor familiei celui acuzat de a depune mărturie nu sunt, în sine, incompatibile cu art. 6 parag. și 3 lit. d) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, deoarece țin cont de problemele deosebite ce se pot ridica din cauza unei confruntări între acuzat și un martor din propria sa familie și sunt menite a proteja un astfel de martor prin evitarea punerii într-o dilemă morală.

20. În aceste condiții, având în vedere cele reținute în paragrafele anterioare, Curtea constată, în acord cu jurisprudența europeană, că rațiunea reglementării dreptului de a refuza să fie audiat în calitate de martori, al persoanelor enumerate în art. 117 alin. (1) lit. a) și lit. b) CPP, este, în principal, evitarea unei dileme morale ce s-ar naște în ipoteza reglementării unei obligații a acestora de a da declarație sub jurământ și sub sancțiunea infracțiunii de mărturie mincinoasă. Autorul excepției de neconstituționalitate din prezenta cauză susține că normele procesual penale criticate sunt contrare dispozițiilor constituționale și convenționale privind interzicerea discriminării, întrucât concubinii suspectului sau inculpatului nu beneficiază de acest drept.

21. În continuare, Curtea observă că persoana care are cu suspectul/inculpatul o relație asemănătoare aceloră dintre soți – fără a fi oficializată – nu beneficiază de dreptul de a refuza să fie martor, cu toate că, potrivit doctrinei, din punct de vedere moral, afectiv și al dreptului la întemeierea familiei, nu există nicio diferență relevantă între partenerii de viață căsătorii legal și cei implicați într-o uniune consensuală, iar audierea acestora din urmă în cauza partenerului lor creează aceleași posibile probleme în cuplu ori aceleași îndoieli justificate asupra sincerității declarației, ca și în cazul declarației soțului legitim. În același mod, literatura de specialitate a reținut că nici vechiul cod și nici noul Cod de procedură penală nu au prevăzut dreptul concubinului sau concubinei suspectului sau inculpatului de a refuza să dea declarații, iar această situație nu este cu nimic modificată de reglementarea instituției logodnei în art. 266 și urm. C. civ., întrucât numai noul Cod de procedură penală reglementează administrarea probelor în cadrul procesului penal.

22. Totodată, Curtea reține – observând aspecte de drept comparat – că legislația procesual penală a unor state europene recunoaște partenerilor de viață *de facto* ai acuzatului dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martori. În acest sens, potrivit art. 119 din Codul de procedură penală bulgar, soțul/soția inculpatului, ascendenții, descendenții, frații și surorile sale, precum și *persoana cu care inculpatul conviețuiește în fapt* pot refuza să depună mărturie. De asemenea, art. 71 din Codul de procedură penală estonian enumeră persoanele care au dreptul de a refuza să depună mărturie, printre acestea regăsindu-se și *persoana care conviețuiește stabil cu suspectul sau acuzatul, chiar și în cazurile în care coabitarea s-a încheiat*. În Finlanda, secțiunea 20 din capitolul 17 din Codul de procedură judiciară enumera categoriile de persoane care nu pot fi constrânse să depună mărturie, printre acestea fiind și persoana care este sau a fost logodită cu una dintre părți (așadar, norma menționată făcea referire la o uniune legală). Însă, prin Legea nr. 732/2015 au fost introduse în Codul de procedură judiciară finlandez prevederi în favoarea concubinilor. Așa încât, secțiunea 17 din capitolul 17 al Codului de procedură judiciară finlandez stipulează că soțul/soția, fostul soț/fosta soție sau *concubinul actual al unei părți*, fratele sau sora, ascendentul sau descendentul direct ori *o persoană care se află într-o relație similară cu coabitarea sau rudenia cu una dintre părți* poate refuza să depună mărturie. În Germania, de asemenea, în secțiunea 52 din Codul de procedură penală se enumeră persoanele care pot refuza să depună mărturie, printre acestea fiind logodnicul/logodnica acuzatului sau *persoana cu care acuzatul a promis să formeze un parteneriat civil*. În Italia, art. 199 alin. (1) din Codul de procedură penală prevede că rudele acuzatului nu au obligația de a depune mărturie decât dacă au formulat un denunț sau o plângere ori dacă ele sau rudele lor sunt victime ale infracțiunii. De asemenea, dispozițiile menționate se aplică și celui care *coabitează sau a coabitat cu acuzatul, fără să fie vorba despre o căsătorie*, dar numai cu privire la faptele petrecute sau aflate de martor în timpul relației. În Malta, conform art. 633 alin. (1) din Codul penal, martorii nu pot fi respinși pe motiv că sunt rude de sânge sau afini cu vreo parte (inclusiv acuzatul sau inculpatul) ori pentru că au vreo altfel de legătură cu una dintre părți. Totuși, alin. (2) prevede că rămâne la latitudinea instanței să permită unui martor să nu depună mărturie, dacă nu dorește să dea informații *împotriva unei persoane cu care coabitează*, împotriva partenerului civil, împotriva unui ascendent sau descendent, a unui frate, a unei surori, a unui unchi sau nepot. Art. 635 alin. (1) din Codul penal maltez prevede o excepție de la această regulă, menționând că soțul/soția, partenerul civil sau *concubinul acuzatului sau inculpatului* nu are voie să depună mărturie nici pentru, nici contra acestuia decât în cazul infracțiunilor comise împotriva sa ori împotriva ascendenților sau descendenților săi. Alin. (2) al art. 635 din Codul penal maltez precizează că alin. (1) se aplică și în cazul în care soțul/soția, partenerul civil sau *concubinul acuzatului sau inculpatului* deține informații cu privire la altă persoană judecată împreună cu acesta. Art. 637 menționează că pot fi ridicate obiecții cu privire la credibilitatea mărturiei persoanelor enumerate la art. 633 și că revine instanței sarcina de a decide asupra acestor obiecții, luând în considerare toate circumstanțele cauzei, mai ales atitudinea, comportamentul și caracterul martorului, precum și plauzibilitatea, coerența și coroborarea cu alte mărturii a depoziției sale. În Polonia, art. 185 din Codul de procedură penală stabilește că *o persoană care are o relație deosebit de apropiată cu acuzatul* poate fi scutită, la cerere, de obligația de a depune mărturie, iar, în Portugalia, conform art. 134 alin. (1) din Codul de procedură penală, printre alții, poate refuza să depună mărturie

persoana care coabitează sau a coabitat cu acuzatul ca și cum ar fi fost căsătorii, indiferent dacă este vorba de persoane de același sex sau de sexe diferite, însă refuzul de a depune mărturie trebuie să privească numai fapte petrecute în timpul căsătoriei sau coabitării, așadar condiționat. În Spania, art. 416 din Codul de procedură penală exceptează de la obligația de a depune mărturie, printre alții, și *persoana cu care acuzatul are o relație de fapt echivalentă căsătoriei*. De asemenea, în Suedia, secțiunea a 3-a din capitolul 36 al Codului de procedură judiciară stipulează că nu au obligația de a depune mărturie soțul/soția, actual sau fost, al unei părți, rudele de sânge sau afinii în linie directă, ascendență sau descendență, frații și surorile, cumnații, actuali sau foști, *precum și persoanele aflate într-o relație similară cu una dintre părți*.

23. În concluzie. Curtea reține că statele europene au modalități variate de reglementare a dreptului anumitor persoane de a refuza să dea declarații în calitate de martor în procesul penal. Unele dintre acestea limitează categoria persoanelor cărora li se recunoaște acest drept la „*rudele apropiate*” ale acuzatului, soțul/fostul soț ai acestuia, ori persoane aflate într-o altă formă de uniune legală cu acuzatul (logodnici/parteneri civili). Alte state europene, reglementând mai larg acest beneficiu, recunosc și persoanelor cu care acuzatul are o relație de fapt echivalentă căsătoriei/persoanelor aflate în relații similare căsătoriei/persoanelor care coabitează sau au coabitat cu acuzatul/persoanelor care au o relație deosebit de apropiată cu acuzatul/concubinului/persoanei cu care inculpatul conviețuiește în fapt/persoanei care conviețuiește stabil cu inculpatul dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor.

24. Totodată, Curtea reține că instanța de la Strasbourg s-a pronunțat cu privire la dreptul de refuz al audierii în cazul concubinilor, prin Hotărârea din 3 aprilie 2012, pronunțată în cauza *Van der Heijden c. Olandei*. În cauză, față de susținerile părților, instanța europeană a reținut că noțiunea de „*viață de familie*”, apărută prin art. 8 al Convenției, nu este restrânsă doar la familiile bazate pe căsătorie și poate include alte relații *de facto*. Când trebuie să se stabilească dacă o relație constituie „*viață de familie*”, trebuie luate în considerare o serie de factori, în special dacă cuplul trăiește împreună, durata relației, dacă au demonstrat stabilitatea relației având copii împreună sau prin orice alte mijloace. În speță, reclamanta a avut doi copii cu inculpatul, ambii fiind recunoscuți de acesta, așa încât, în aceste condiții, instanța europeană a stabilit că a existat „*viață de familie*” în cuplul respectiv, fapt necontestat de guvernul olandez. Curtea de la Strasbourg a constatat că, deși obligația de a depune mărturie constituie o obligație civică, încercarea de a o constrânge pe reclamantă să depună mărturie împotriva concubinului său constituie o interferență în dreptul său de a-i fi respectată viața de familie. Curtea a fost de acord că interferența a fost „*prevăzută de lege*”, deoarece s-a bazat pe secțiunea 221 din Codul de procedură penală olandez. De asemenea, nu a fost contestat faptul că s-a urmărit un „*interes legitim*” și anume protejarea societății prin prevenirea infracțiunilor. Problema principală a speței a fost dacă această interferență a fost „*necesară într-o societate democratică*”. Așa încât Curtea Europeană a Drepturilor Omului a reamintit că sistemul instituit prin Convenție are un rol în esență subsidiar, autoritățile naționale având competența democratică de a se ocupa de protecția legală a drepturilor omului. Mai mult, datorită contactului lor direct și continuu cu realitățile vieții din țările respective, acestea sunt mai în măsură decât instanțele internaționale să evalueze condițiile și necesitățile locale. Așadar, atunci când adoptă legi prin care trebuie să asigure un echilibru între interese contrare, statele au voie, în principiu, să stabilească mijloacele pe care le consideră optime pentru concilierea acestor interese. Totuși, s-a reținut că instanța de la Strasbourg are competența de a stabili dacă o anumită interferență este sau nu necesară în cauză. Marja de apreciere a statului este relativ restrânsă atunci când dreptul în cauză are un caracter fundamental și mult restricționată când este vorba despre un aspect extrem de important al existenței sau individualității unei persoane. Atunci când nu există un consens între statele membre cu privire la importanța unui anumit interes sau referitor la cele mai bune mijloace de protejare a acestuia, mai ales atunci când sunt ridicate probleme sensibile de morală sau etică, marja de apreciere a statelor trebuie să fie mai largă, în speță, Curtea de la Strasbourg a constatat că statele membre au modalități variate de constrângere a martorilor. Deși lipsa unei practici comune nu este decisivă în sine, ea este un argument în favoarea acordării unei marje largi de apreciere.

25. Conform celor reținute de instanța europeană, în cauză au existat două interese publice contrare, respectiv judecarea unei infracțiuni grave și protejarea vieții de familie de interferența statală. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a observat că Olanda se numără printre statele membre care au creat un privilegiu de refuz al audierii pentru anumite categorii de martori și acest lucru a fost realizat într-o manieră clară și accesibilă, prin delimitarea anumitor categorii de persoane, printre care și soțul/soția, actual sau fost, și partenerul civil, actual sau fost, al suspectului. Asemenea martori sunt eliberați de dilema morală de a trebui să aleagă între o mărturie adevărată care ar putea periclita relația lor cu suspectul și o mărturie falsă care ar proteja această relație. Instanța europeană a subliniat că dreptul de a nu depune mărturie constituie o excepție de la o datorie civică normală, de interes public, și de aceea un asemenea drept, când este recunoscut, poate fi supus unor condiții și formalități, iar categoriile de beneficiari trebuie clar delimitate. În concluzie, instanța de la Strasbourg nu a considerat că interferența cu viața de familie a reclamantei a fost atât de împovăraătoare și disproporționată încât să fie considerată injustă în raport cu interesul său, astfel încât a constatat că art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale nu a fost încălcat.

26. Pornind de la aceste premise în examinarea conținutului normativ al dispoziției procesual penale criticate în prezenta cauză, Curtea Constituțională constată că, aparent, orientarea legiuitorului român este în concordanță cu jurisprudența Curții de la Strasbourg, anterior citată, potrivit căreia dreptul de a nu depune mărturie, ca excepție de la îndeplinirea unei obligații civice normale, poate fi supus unor condiționări și limitări în ceea ce privește definirea categoriilor de persoane cărora le este recunoscut. Așadar, dispozițiile art. 117 alin. (1) lit. a) și b) CPP se încadrează în categoria de norme procesual penale care reglementează într-un mod mai exigent dreptul anumitor persoane de a refuza să dea declarații în calitate de martor în procesul penal. Pe de altă parte, Curtea Constituțională reamintește că, în hotărârea precitată, atunci când a reținut că Olanda se numără printre statele membre care au creat un privilegiu de refuz al audierii pentru anumite categorii de martori, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că acest lucru a fost realizat într-o manieră clară și accesibilă, prin delimitarea anumitor categorii de persoane. Instanța de la Strasbourg a subliniat chiar că dreptul de a nu depune mărturie constituie o excepție de la o datorie civică normală, de interes public, și de aceea un asemenea drept, când este recunoscut, poate fi supus unor condiții și formalități, iar categoriile de beneficiari trebuie clar delimitate. Normele procesual penale criticate în prezenta cauză stabilesc că „*Au dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor următoarele persoane: a) soțul, ascendenții și descendenții în linie directă, precum și frații și surorile suspectului sau inculpatului; b) persoanele care au avut calitatea de soț al suspectului sau al inculpatului*”, astfel încât s-ar putea susține că legiuitorul român a reglementat într-o manieră clară și previzibilă dreptul de refuz al audierii, prin delimitarea categoriilor de beneficiari ai acestuia. Totodată, textul precitat, nefăcând vorbire despre partenerii de viață *de facto* ai suspectului sau inculpatului, s-ar putea aprecia că, în cazul acestora, nu se poate invoca o dilemă morală, în această ipoteză prevalând interesul public de a afla și de a stabili adevărul într-o cauză penală.

27. Cu toate acestea, Curtea constată că art. 177 CP, definind noțiunea de „*membru de familie*”, stabilește în alin. (1) că „*Prin membru de familie se înțelege: a) ascendenții și descendenții, frații și surorile, copiii acestora, precum și persoanele devenite prin adopție, potrivit legii, astfel de rude; b) soțul; c) persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, în cazul în care conviețuiesc*”. Potrivit Expunerii de motive la Legea nr. 286/2009 privind Codul penal „noțiunea de membru de familie a fost în egală măsură vizată de o modificare, în condițiile renunțării la paralelismul de reglementare din codul în vigoare, care operează atât cu noțiunea de rude apropiate, cât și cu cea de membri de familie. Sensul dat de proiect noțiunii de membru de familie vine să absoarbă integral în conținutul său noțiunea de rude apropiate, dar cuprinde, în egală măsură, și persoanele care au stabilit legături asemănătoare aceloră dintre soți sau dintre părinți și copii, cu condiția conviețuirii. Soluția este pe deplin justificată în condițiile numărului mare de cupluri care trăiesc astăzi în uniune liberă, neexistând niciun temei pentru a refuza acestora o protecție penală similară cu cea acordată cuplurilor căsătorite. În acest fel, noțiunea de membru de familie folosită de Codul penal este armonizată cu cea deja consacrată de Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, dar și cu reglementări existente în alte coduri penale europene [a se vedea art. 173 alin. (2) din Codul penal spaniol, art. 152 alin. (2) din Codul penal portughez]”.

28. Așadar, Curtea constată că, potrivit art. 177 alin. (1) lit. c) CP, prin *membru de familie* se înțelege, printre alții, nu numai soțul, ci și persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți, în cazul în care conviețuiesc. Prevederea indică două categorii de persoane care compun conceptul de „*membru de familie*”, respectiv membrii propriu-ziși (formali) ai unei familii [art. 177 alin. (1) lit. a) și lit. b) CP] și persoanele asimilate acestora [art. 177 alin. (1) lit. c) CP]. Potrivit doctrinei, rațiunea care determină legiuitorul să lege diverse efecte de tip negativ sau pozitiv ale unor instituții juridico-penale de constatarea calității de membru de familie se regăsește, în egală măsură, în ipotezele în care existența relației în cauză este legal și formal fixată într-o formă oficială (precum căsătoria), precum și atunci când este vorba despre o situație de fapt, implicând însă aceeași dinamică cotidiană efectivă. De altfel, Curtea observă că legea penală utilizează în numeroase ocazii conceptul de „*membru de familie*” astfel definit, integrându-l fie în structura unor norme penale generale, fie a unora speciale ori procesual penale care dau expresie unor instituții de drept prezentând naturi juridice eterogene. În acest sens, Curtea reține, cu titlu de exemplu, reglementarea, în legea penală în vigoare, a cauzelor speciale de nepedepsire, în cazul infracțiunilor de nedenunțare [art. 266 alin. (2) CP], favorizarea infractorului [art. 269 alin. (3) CP], tănuire [art. 270 alin. (3) CP] și nedenunțarea unor infracțiuni contra securității naționale [art. 410 alin. (2) CP], atunci când fapta este săvârșită de un „*membru de familie*”, care, potrivit art. 177 CP, include și „*persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți, în cazul în care conviețuiesc*” Totodată, Curtea reține că, potrivit art. 119 alin. (2) CPP, având denumirea marginală „*Întrebări privind persoana martorului*”, în cazul audierii martorului, acestuia i se comunică obiectul cauzei și apoi „*este întrebat dacă este membru de familie*” sau fost soț al suspectului, inculpatului, persoanei vătămate ori al celorlalte părți din procesul penal, dacă se află în relații de prietenie sau de dușmănie cu aceste persoane, precum și dacă a suferit vreo pagubă în urma săvârșirii infracțiunii. Or, Curtea reține că rațiunea reglementării unei astfel de proceduri preliminare audierii martorului

este și aceea de a da posibilitatea persoanelor ce urmează a declara în calitate de martor de a invoca dispozițiile art. 117 CPP, în fața organului judiciar.

29. Având în vedere cele reținute în paragrafele anterioare, Curtea constată o lipsă de corelare între normele procesual penale cuprinse în art. 117 alin. (1) lit. a) și lit. b) CPP și cele cuprinse în art. 119 CPP raportat la definiția legală a „*membrului de familie*” stabilită în art. 177 CP, în condițiile în care această din urmă normă penală este necesar a se reflecta și în legea procesual penală în vigoare, având în vedere că, potrivit art. 602 CPP, „*Termenii sau expresiile al căror înțeles este anume explicat în Codul penal au același înțeles și în Codul de procedură penală*”. Așadar, Curtea constată că legislația procesual penală română se numără printre cele care au reglementat un drept de refuz al audierii pentru anumite categorii de persoane, însă legiuitorul român nu a reglementat acest drept într-o manieră clară, accesibilă și previzibilă.

30. Curtea constată astfel că dispozițiile art. 117 alin. (1) lit. a) și b) CPP nu respectă exigențele constituționale referitoare la calitatea legii – din perspectiva lipsei de corelare cu dispozițiile art. 119 CPP raportat la definiția legală a „*membrului de familie*” stabilită prin art. 177 CP – fiind contrare dispozițiilor art. 1 alin. (5) din Constituție. Cu referire la viciul de neconstituționalitate constatat, instanța de control constituțional a reținut, în jurisprudența sa, că autoritatea legiuitoare, Parlamentul sau Guvernul, după caz, are obligația de a edicta norme care să respecte trăsăturile referitoare la claritate, precizie, previzibilitate și predictibilitate (de exemplu, Decizia Curții Constituționale nr. 903 din 6 iulie 2010, publicată în M. Of. nr. 584 din 17 august 2010, Decizia Curții Constituționale nr. 743 din 2 iunie 2011, publicată în M. Of. nr. 579 din 16 august 2011, și Decizia nr. 1 din 11 ianuarie 2012, publicată în M. Of. nr. 53 din 23 ianuarie 2012). Totodată, instanța de control constituțional a constatat că, deși normele de tehnică legislativă nu au valoare constituțională, prin reglementarea acestora legiuitorul a impus o serie de criterii obligatorii pentru adoptarea oricărui act normativ, a căror respectare este necesară pentru a asigura sistematizarea, unificarea și coordonarea legislației, precum și conținutul și forma juridică adecvate pentru fiecare act normativ. Astfel, respectarea acestor norme concurează la asigurarea unei legislații care respectă principiul securității raporturilor juridice, având claritatea și previzibilitatea necesare (Decizia nr. 26 din 18 ianuarie 2012, publicată în M. Of. nr. 116 din 15 februarie 2012, și Decizia nr. 445 din 16 septembrie 2014, publicată în M. Of. nr. 790 din 30 octombrie 2014).

31. În continuare, reținând că standardul de protecție oferit de dispozițiile Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și de jurisprudența instanței europene este unul minimal, Legea fundamentală sau jurisprudența Curții Constituționale putând oferi un standard mai ridicat de protecție a drepturilor fundamentale, potrivit prevederilor art. 20 alin. (2) din Constituție și art. 53 din Convenție, Curtea constată că soluția legislativă cuprinsă în art. 117 alin. (1) lit. a) și lit. b) CPP, care exclude de la dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți, în cazul în care conviețuiesc ori nu mai conviețuiesc cu suspectul sau inculpatul, este neconstituțională, întrucât aduce atingere dispozițiilor art. 16 alin. (1) privind egalitatea cetățenilor în fața legii raportat la art. 26 alin. (1) referitor la viața familială, din Legea fundamentală.

32. Referitor la modul de reglementare a dreptului de a nu depune mărturie, Curtea reține că legiuitorul, potrivit atribuțiilor sale constituționale, prevăzute la art. 61 alin. (1) din Constituție, și în marja de apreciere conferită de către acestea, poate supune acest drept unor condiții și formalități, dar reglementarea diferită a acestui drept pentru persoane care se află în situații juridice similare este discriminatorie, dacă nu are o justificare obiectivă și rezonabilă, dacă nu are un scop legitim sau dacă nu există proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit de legiuitor prin reglementarea analizată.

33. Cu privire la incidența art. 16 alin. (1) din Constituție, instanța de control constituțional a statuat că principiul egalității în drepturi presupune instituirea unui tratament egal pentru situații care, în funcție de scopul urmărit, nu sunt diferite. În consecință, un tratament diferit nu poate fi doar expresia aprecierii exclusive a legiuitorului, ci trebuie să se justifice rațional, în respectul principiului egalității cetățenilor în fața legii și a autorităților publice (Decizia Plenului Curții Constituționale nr. 1 din 8 februarie 1994, publicată în M. Of. nr. 69 din 16 martie 1994). De asemenea, potrivit jurisprudenței constante a Curții Constituționale, situațiile în care se află anumite categorii de persoane trebuie să difere în esență pentru a se justifica deosebirea de tratament juridic, iar această deosebire de tratament trebuie să se bazeze pe un criteriu obiectiv și rațional (a se vedea, în acest sens, cu titlu exemplificativ, Decizia nr. 755 din 16 decembrie 2014, publicată în M. Of. nr. 101 din 9 februarie 2015, sau Decizia nr. 67 din 26 februarie 2015, publicată în M. Of. nr. 185 din 18 martie 2015). Potrivit aceleiași jurisprudențe a instanței de control constituțional, discriminarea se bazează pe noțiunea de excludere de la un drept/beneficiu (Decizia nr. 62 din 21 octombrie 1993, publicată în M. Of. nr. 49 din 25 februarie 1994), iar remediul constituțional specific, în cazul constatării neconstituționalității discriminării, îl reprezintă acordarea sau accesul la beneficiul dreptului (a se vedea, în acest sens, Decizia nr. 685 din 28 iunie 2012, publicată în M. Of. nr. 470 din 11 iulie 2012, sau Decizia nr. 681 din 13 noiembrie 2014, publicată în M. Of. nr. 889 din 8 decembrie 2014).